

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μ.Π.Σ. Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Κατεύθυνση: Αστικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης
Με ειδίκευση: Περιφερειακού και Τοπικού Αναπτυξιακού Προγραμματισμού

Μεταπτυχιακή Εργασία με θέμα:

"Οι επιπτώσεις της Παγκοσμιοποίησης στη διαμόρφωση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης"

Σπυρίδων Μιχελής
Α.Μ. 0814Μ028

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Όλγα Γιώτη - Παπαδάκη

Αθήνα, Ιανουάριος 2016

(Η σελίδα αυτή είναι σκόπιμα κενή)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία επιχειρείται να αναγνωστούν διαχρονικά και διεξοδικά η αρχιτεκτονική της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (αργότερα μετονομασθείσας σε Κοινή Γεωργική Πολιτική - ΚΓΠ), οι μεταρρυθμίσεις που υπέστη και αφού διαπιστωθούν μέσα από σχετική μελέτη και ανάλυση οι επιρροές που δέχθηκε υπό την πίεση των ταχύτατα μεταβαλλόμενων συνθηκών παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης στον παγκόσμιο χάρτη, να διαπιστωθεί κατά πόσο η ΚΑΠ πέτυχε να λάβει υπόψη της τα νέα δεδομένα που επέβαλε η παγκοσμιοποίηση και να επικαιροποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση, με στόχο να κεφαλαιοποιήσει τις ευκαιρίες που δημιουργεί το νέο περιβάλλον, προστατεύοντας παράλληλα παραγωγούς, καταναλωτές και περιβάλλον από τους κινδύνους που κρύβει η όποια αδυναμία έγκαιρης και επαρκούς προσαρμογής.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, αποτελεί την πρώτη και ίσως πληρέστερη κοινή πολιτική των κρατών μελών της ΕΕ, προσφέροντας τα τελευταία πενήντα χρόνια, οφέλη στους πολίτες της. Η Ευρώπη μέσω της ΚΑΠ προσπαθεί διαχρονικά και με συνέπεια να απαντήσει στις σύγχρονες προκλήσεις της αγροτικής οικονομίας. Ιδιαίτερα μετά την τελευταία της μεταρρύθμιση (2013) η ΚΑΠ έλαβε υπόψη της τις προσδοκίες της κοινωνίας και προκαλώντας αλλαγές, όπως η στόχευση των ενισχύσεων σε ακόμα πιο "πράσινες τακτικές", η ενίσχυση της θέσης των αγροτών με παράλληλη εμπέδωση της διαφάνειας και της αποδοτικότητας.

Στο δια ταύτα της παρούσας εργασίας θα διαπιστωθεί κατά πόσο η ΚΑΠ καταφέρνει να αντεπεξέλθει στις νέες ανάγκες της Ευρώπης, εφαρμόζοντας έμπρακτα μια "έξυπνη", βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

ABSTRACT

This thesis attempts to understand the architecture of the Common Agricultural Policy (CAP) and its reforms and through relevant documentation and analysis of facts and data, to evaluate whether the influence and pressure applied by the rapidly changing conditions in production, distribution and consumption on the world map, were efficiently taken into account by the common policy.

It aims to ascertain whether CAP managed to accordingly assimilate to the new conditions imposed by globalization and update itself in this direction, in order to capitalize and take advantage of the opportunities this new environment creates, protecting at the same time the EU producers, consumers and natural resources from the dangers caused by any inability of an adequate adjustment.

The Common Agricultural Policy is the first and perhaps most complete common policy applied on the EU Member States, offering the last fifty years, benefits to its citizens.

Europe through CAP consistently tries to respond to the contemporary challenges of rural economy. Especially after its latest reform (2013), CAP, taking into consideration the expectations of the EU society, adopted changes that aimed to sustain environmental protection by subsidizing even eco-friendlier agricultural practices and reinforce farmers' position while consolidating transparency and efficiency.

On these grounds, this thesis will determine whether CAP will be able to meet the new needs of Europe by actively applying a "smart", sustainable and inclusive growth model.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 5
2. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	σελ. 6
2.1. Το Πρόβλημα της Πείνας.....	σελ. 6
2.2. Κλιματικές Αλλαγές.....	σελ. 7
2.3. Πολιτικές στον Αγροτικό Τομέα.....	σελ. 8
2.4. Ο Ρόλος των Πολυεθνικών.....	σελ. 9
2.5. Η Βιομηχανοποίηση των Αγροτικών Δραστηριοτήτων.....	σελ. 12
2.6. Εμπόριο Αγροτικών Προϊόντων και ο ρόλος του ΠΟΕ.....	σελ. 13
2.6.1. Η Πρόσβαση στην Αγορά.....	σελ. 14
2.6.2. Η Εσωτερική Στήριξη.....	σελ. 15
2.6.3. Εξαγωγικές επιδοτήσεις και εξαγωγικός ανταγωνισμός.....	σελ. 16
3. ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	σελ. 19
3.1. Η Γεωργία στην Ε.Ε.	σελ. 19
3.2. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Μοντέλο.....	σελ. 20
3.3. Διαχρονική Εξέλιξη της ΚΑΠ.....	σελ. 20
3.3.1. Η καθιέρωση της ΚΑΠ και η εξέλιξή της μέχρι το 1991.....	σελ. 21
3.3.2. Η Αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992.....	σελ. 23
3.3.3. Agenda 2000.....	σελ. 24
3.3.4. Η Μεταρρύθμιση του 2003-2004.....	σελ. 25
3.3.5. Η Αναθεώρηση της ΚΑΠ και ο "Έλεγχος Υγείας".....	σελ. 26
3.3.5.1. Υποχρεωτική Διαφοροποίηση.....	σελ. 27
3.3.5.2. Πολλαπλή Συμμόρφωση.....	σελ. 27
3.3.5.3. Σύστημα Παροχής Γεωργικών Συμβουλών.....	σελ. 27
3.3.5.4. Ελάχιστα Επίπεδα Πληρωμής.....	σελ. 28
3.3.5.5. Καθεστώς Ενιαίας Ενίσχυσης (ΚΕΕ).....	σελ. 28
3.4. Η Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.....	σελ. 30
4. Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 2014 - 2020.....	σελ. 32
4.1. Χρηματοδότηση.....	σελ. 32
4.2. Άμεσες ενισχύσεις για τους γεωργούς - Πυλώνας 1.....	σελ. 34
4.3. Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης - Πυλώνας 2.....	σελ. 36
4.4. Επιμέρους Χαρακτηριστικά της νέας ΚΑΠ.....	σελ. 38
4.4.1. Οι τιμές των τροφίμων.....	σελ. 38
4.4.2. Η ΚΑΠ και το Περιβάλλον.....	σελ. 39
4.4.3. ΚΑΠ και Εμπόριο.....	σελ. 41
4.4.4. Ε.Ε. Και αναπτυσσόμενες χώρες.....	σελ. 42
4.4.5. Ασφάλεια και Ποιότητα τροφίμων.....	σελ. 42
4.4.6. Υγεία και μεταχείριση των ζώων.....	σελ. 43
4.4.7. ΚΑΠ και δίκαιη μεταχείριση των Αγροτών.....	σελ. 43
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	σελ. 44
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ. 47
7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ.....	σελ. 51

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ - ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ

ΑοΑ:	Agreement on Agriculture (ελληνικά: Συμφωνία για τη Γεωργία)
CAP:	Common Agricultural Policy (ελληνικά: Κοινή Αγροτική Πολιτική)
FAO:	Food and Agriculture Organization (ελληνικά: Διεθνής Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας)
GATT:	General Agreement on Tariffs and Trade (ελληνικά: Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου)
MEMO:	Συντομογραφία για το memorandum (ελληνικά: Έγγραφο Υπόμνημα)
ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
γ.τ.:	γενετικά τροποποιημένα
ΕΓΤΑΑ:	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΓΤΠΕ:	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ:	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΟΚ:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΠΠ:	Εγγυημένο Παραδοσιακό Ιδιότυπο Προϊόν
κ.α.:	και άλλα
κ.λ.π.:	και λοιπά
ΚΑΠ:	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΓΠ:	Κοινή Γεωργική Πολιτική
ΚΕΕ:	Καθεστώς Ενιαίας Ενίσχυσης
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΠΕΚΕΠΕ:	Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΠΑΑ:	Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης
ΠΓΕ:	Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη
ΠΟΠ:	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΣΕΚ:	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία, συγγράφηκε με σκοπό να διερευνήσει τις συνθήκες που οδήγησαν στη χάραξη μιας Κοινής Πολιτικής της ΕΕ για τον Αγροτικό Τομέα και τους τρόπους με τους οποίους αυτή μεταρρυθμίστηκε σε διάφορες χρονικές περιόδους υπό τις πιέσεις νέων τάσεων και αναγκών που διαμορφώνονταν διεθνώς, υποχρεώνοντας το παραγωγικό μοντέλο των χωρών να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα.

Η ανάγκη της Ευρώπης να αναπτύξει αντανακλαστικά για την προστασία - ρύθμιση του πλαισίου που θα διέπει την πρωτογενή παραγωγή της, προς αποφυγή επανάληψης μιας επισιτιστικής κρίσης όμοιας με αυτή που βίωσε στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, συντέλεσε αποφασιστικά στη δημιουργία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (εφεξής ΚΑΠ), η οποία είναι και η πρώτη κοινή πολιτική που εφαρμόζεται καθολικά στα κράτη - μέλη της Ένωσης, δεσμεύοντας τη μερίδα του λέοντος του Προϋπολογισμού της.

Από την πρώτη της εφαρμογή και έπειτα η ΚΑΠ χρειάστηκε αρκετές φορές να μεταρρυθμιστεί, υπό το βάρος των πιέσεων που δημιουργούνταν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον που κάθε λίγο προσπαθούσε να βρει βηματισμό στη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα. Ο ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών του κλάδου, οι αποφάσεις του ΠΟΕ, οι κλιματικές αλλαγές, το πρόβλημα της πείνας και άλλοι παράγοντες συντέλεσαν καταλυτικά στην αναμόρφωση της ΚΑΠ.

Οι βασικοί άξονες της κοινής αυτής πολιτικής και οι στόχοι τους οποίους σχεδιάστηκε να υπηρετεί δε μετατοπίστηκαν ποτέ από τις θεμελιώδεις αρχές που καλούνταν να υπηρετήσουν. Η επάρκεια, η ασφάλεια και η ποιότητα των τροφίμων, οι δίκαιες τιμές για παραγωγούς και καταναλωτές, η προστασία του περιβαλλοντικού κεφαλαίου και αργότερα η εναρμόνιση της παραγωγικής διαδικασίας με τα πρότυπα της αειφόρου ανάπτυξης, είναι κάποιες από τις επιδιώξεις που κινητροδοτεί και μέσω επιδοτήσεων η ΚΑΠ.

Ανά τακτά χρονικά διαστήματα πάντως και κυρίως πριν από κάθε νέα προγραμματική περίοδο, η ΚΑΠ μεταρρυθμιζόταν, βελτιωνόταν και "άλλαζε" ώστε να διασφαλίσει μέσα από τις δομές της, την εφαρμογή προς το ορθότερο των πολιτικών εκείνων που θα περιόριζαν, θεράπευαν ή έστω δε θα επιδείνωναν περαιτέρω τις κρίσεις που απειλούσαν κατά καιρούς το περιβάλλον, την οικονομία και τελικά την ανθρωπότητα, διεθνώς.

Στο τέλος της παρούσας και μετά από εκτενή αναφορά σε διαχρονικές αξιολογήσεις και καταγραφές και αναλύσεις των στοιχείων των περιόδων στις οποίες διαρθρώνεται η ΚΑΠ, των πολιτικών που ενσωμάτωσε καθώς και των παραγόντων που την επηρέασαν, θα εξαχθεί ένα πρώτο συμπέρασμα σχετικά με το κατά πόσο και σε ποιό βαθμό πέτυχε η Κοινή Αγροτική Πολιτική να προσαρμοστεί αμυντικά ή προδραστικά στις κατά καιρούς απειλές και να κεφαλαιοποιήσει τα τυχόν οφέλη που επέφερε η παγκοσμιοποίηση στο παραγωγικό, διανεμητικό και καταναλωτικό μοντέλο των αγροτικών κρατών - μελών της ΕΕ.

2. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ο ορισμός -σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο- για την παγκοσμιοποίηση είναι αυτός ο οποίος δίνει έμφαση στην «αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών παγκόσμια, μέσω του αυξανόμενου όγκου και ποικιλίας διεθνών συναλλαγών αγαθών και υπηρεσιών, της ελεύθερης ροής κεφαλαίου διεθνώς, και της γρήγορης και ευρείας διάχυσης της τεχνολογίας».

Όσοι υποστηρίζουν τις πολιτικές της παγκοσμιοποίησης, ασκούν έντονη κριτική σε αρκετές υφιστάμενες πολιτικές όπως στις πολύ ψηλές επιχορηγήσεις για τη γεωργία στον αναπτυσσόμενο κόσμο και τους προστατευτικούς δασμούς. Για παράδειγμα, σχεδόν ο μισός προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταλήγει σε αγροτικές επιχορηγήσεις, κυρίως σε μεγαλοαγρότες και επιχειρήσεις, οι οποίοι αποτελούν μια από τις πιο ισχυρές ομάδες πίεσης στην παγκόσμια οικονομία. Αυτό έχει σαν συνέπεια την κατακερμάτωση των εσόδων του κράτους από φορολογία, ενώ αυξάνει τις τιμές για τους καταναλωτές στον αναπτυσσόμενο κόσμο και μειώνει τον ανταγωνισμό και την αποτελεσματικότητα. Περιορίζει τις εξαγωγές από ανταγωνιστικούς αγροτικούς και άλλους τομείς στον αναπτυσσόμενο κόσμο λόγω των εμποδίων και υποδαυλίζει τους τομείς στους οποίους οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα¹.

Η πραγματικότητα όμως είναι ότι τα τελευταία χρόνια ο αγροτικός τομέας σχεδόν σε όλο τον κόσμο και όχι μόνο στην χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υφίσταται σημαντικές αλλαγές. Αλλαγές σε ότι αφορά στον όγκο της παραγωγής, στην απασχόληση στους τομείς της γεωργίας, στο βαθμό της εμπορευματοποίησης των προϊόντων, στις συγκεντρώσεις παραγωγής και κεφαλαίου, στις διαδικασίες εμπορίας των αγροτικών προϊόντων και όχι μόνο- αλλά και στις κατευθύνσεις της αγροτικής πολιτικής. Η επέλαση της παγκοσμιοποίησης, με τη διείδυση των πολυεθνικών στα σημαντικότερα στάδια της διατροφικής αλυσίδας όπως και στο σύνολο του αγροτικού τομέα, σε συνδυασμό με τις κλιματικές αλλαγές και τα προβλήματα του περιβάλλοντος, δυσκολεύουν το ζήτημα της βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης, της αντιμετώπισης του υποσιτισμού του πλανήτη αλλά και τους όρους ζωής των αγροτών σε ολόκληρο τον κόσμο (Τόλιος, 2009).

2.1. Το πρόβλημα της πείνας

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του πλανήτη, το οποίο παραμένει άλυτο μέχρι και σήμερα είναι αυτό της πείνας και του υποσιτισμού. Το οξύμωρο είναι ότι τα τελευταία χρόνια έχουμε συνολική αύξηση του όγκου των παραγόμενων τροφίμων σε όλο τον κόσμο. Σε έκθεση για την επισιτιστική ανασφάλεια στον κόσμο, στην έδρα του FAO, τονίζεται ότι η πείνα συνεχίζει να υποχωρεί στον κόσμο, αλλά η Αφρική αντιμετωπίζει το μεγαλύτερο πρόβλημα, με έναν στους πέντε κατοίκους της να υποσιτίζεται. Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, 842 εκατομμύρια άνθρωποι (το 12% του παγκόσμιου Πληθυσμού) υπέφεραν από χρόνια υποσιτισμό κατά την περίοδο 2010-2012.

---

¹Reason.com, Article: Six Reasons to Kill Farm Subsidies and Trade Barriers: <https://reason.com/archives/2006/02/01/six-reasons-to-kill-farm-subsidi>

Υπάρχουν, ωστόσο, πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν το πρόβλημα. Οι δύο από τους σημαντικούς όμως λόγους είναι: α) η φτώχεια, όταν κάποιος δεν έχει τα μέσα (χρήματα κ.α.) ώστε να καταφέρει να αποκτήσει πρόσβαση στην απαραίτητη γι' αυτόν τροφή και β) η έλλειψη τροφής όταν δηλαδή τα τρόφιμα σε μία περιοχή, χώρα, ή ολόκληρο τον πλανήτη, δεν αρκούν για να θρέψουν ένα ή περισσότερα άτομα.

Η φτώχεια είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που επηρεάζεται από τη διεθνή οικονομία και τις οικονομικοκοινωνικές ανισότητες, καθώς συναντάται σε όλα τα κράτη, ανεξαρτήτως οικονομικής ευρωστίας. Η έλλειψη τροφίμων, από την άλλη, έχει πολυάριθμα αίτια, όπως:

- τις περιβαλλοντικές καταστροφές,
- τις ανθρώπινες ενέργειες (μια πολεμική σύρραξη ή ένας εμπρησμός, που επηρεάζουν τα εδάφη προς καλλιέργεια),
- την αλλαγή του κλίματος (σύμφωνα με τους επιστήμονες η άνοδος της θερμοκρασίας του πλανήτη μειώνει την παραγωγή σιτηρών και ρυζιού),
- το διεθνές εμπόριο και την παγκοσμιοποίηση, καθώς φτωχές χώρες αναγκάζονται αντί να καλλιεργήσουν τρόφιμα, να παράγουν προϊόντα όπως κακάο και καουτσούκ (τα οποία δεν είναι βρώσιμα), για να εξυπηρετήσουν τις διεθνείς αγορές και τις παγκόσμιες ανάγκες,
- τις λανθασμένες πολιτικές αποφάσεις, όπως για παράδειγμα η επιχορήγηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση της παραγωγής βιοκαυσίμων,
- το μικρό εργατικό δυναμικό των αγροτών (οι πληθυσμοί των αγροτών μειώνονται διαρκώς),
- τον υπερπληθυσμό, αφού όσο αυξάνεται ο αριθμός των κατοίκων στον πλανήτη, τόσο δυσκολότερο γίνεται να βρεθεί τροφή για όλους.

2.2. Κλιματικές Αλλαγές

Οι πρώτες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής είναι ήδη ορατές και αναμένεται να ενταθούν τις επόμενες δεκαετίες, με αρκετά σενάρια να προμηνύουν ένα μάλλον ζοφερό μέλλον. Οι θερμοκρασίες αυξάνονται, η συχνότητα των βροχοπτώσεων μεταβάλλεται, οι παγετώνες λιώνουν, η στάθμη των θαλασσών ανεβαίνει και ακραία καιρικά φαινόμενα κάνουν την εμφάνισή τους πιο συχνά, προκαλώντας κινδύνους όπως πλημμύρες και ξηρασίες, με αποτέλεσμα μετακινήσεις πληθυσμών και απώλεια γόνιμων εδαφών. Κατά το παρελθόν, οι κλιματικές αλλαγές συνέβαιναν με αργούς ρυθμούς, αλλά σήμερα διανύουμε μια περίοδο ταχείας αύξησης της θερμοκρασίας. Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες ευθύνονται για την έκλυση τεράστιων ποσοτήτων αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, γεγονός που οξύνει το φαινόμενο του θερμοκηπίου, και συντελεί στην αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη. Οι κλιματικές αλλαγές και οι συνέπειές τους, εκδηλώνονται σε κάθε χώρα και σε κάθε λαό. Επηρεάζουν όλους τους τομείς της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής. Ιδιαίτερα όμως, λόγω της έντασης των φαινομένων της ξηρασίας και της λειψυδρίας, αναμένεται να επηρεάσουν αρνητικά την αγροτική παραγωγή και να αυξήσουν τον υποσιτισμό στον πλανήτη.

Η ανάσχεση των κλιματικών αλλαγών προϋποθέτει τον αποτελεσματικό έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές στην ασυδοσία των μεγάλων επιχειρήσεων που ρυπαίνουν το περιβάλλον με στόχο τη μείωση της εκπομπής διοξειδίου του άνθρακα, τον περιορισμό χρήσης ορυκτών καυσίμων στην παραγωγή ενέργειας και την απαίτηση

για τη χρησιμοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Επίσης, καθοριστικό ρόλο θα παίξουν η μείωση της χρήσης λιπασμάτων και η ανακοπή της βιομηχανοποίησης της αγροτικής παραγωγής.

2.3. Πολιτικές στον Αγροτικό τομέα

Από τα πρώτα στάδια δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ο τομέας της γεωργίας είχε μια ιδιαίτερη μεταχείριση και αυτό συνέβαινε λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των γεωργικών δραστηριοτήτων. Καθώς η γεωργία εξαρτάται από τις ατμοσφαιρικές συνθήκες, τις φυτικές και ζωικές ασθένειες και άλλους παράγοντες, οι οποίοι συχνά διαφεύγουν του ανθρώπινου ελέγχου. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθεί μια καλή ισορροπία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης προϊόντων διατροφής. Αυτή η ζήτηση όμως, έχει πολύ έντονες κοινωνικές και πολιτικές εκφάνσεις. Η αρχική Κοινότητα είχε έναν ισολογισμό γενικά ελλειμματικό για τα είδη διατροφής και οι συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς δε δικαιολογούσαν καθόλου ένα μονομερές άνοιγμα των αγορών της. Γι' αυτό ήταν απαραίτητο, για να εξασφαλιστεί ο εφοδιασμός της σε σταθερές τιμές, να οργανώσει τη δική της γεωργική παραγωγή. Έτσι η Βόρεια Ευρώπη θα προμήθευε τα σιτηρά, τα γαλακτοκομικά προϊόντα και τα κρέατα, ενώ η Νότια Ευρώπη θα εξειδικευόταν σε φρούτα και λαχανικά, εσπεριδοειδή και κρασιά². Τη μεταπολεμική περίοδο, ο αγροτικός τομέας σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες χρησιμοποίησε για την ανάπτυξη του μια πολιτική ισχυρής κρατικής παρέμβασης. Αυτή η πολιτική περιελάμβανε διάφορα εργαλεία τα οποία διέφεραν σε κάθε κράτος μέλος όπως εθνικά μονοπώλια, εγγυήσεις τιμών, ενισχύσεις των γεωργικών εισοδημάτων, επιδοτήσεις των εξαγωγών, άμεσους ή έμμεσους περιορισμούς των εισαγωγών, τελωνειακή προστασία, γεωτεχνική υποστήριξη, χρηματοπιστωτικές διευκολύνσεις κ.α.. Αυτά τα εργαλεία κρατικού παρεμβατισμού, μπορούν να καταταχθούν σε δύο μεγάλες οικογένειες³: το σύστημα των αμέσων ενισχύσεων στο εισόδημα των γεωργών, το οποίο ίσχυε στο Ηνωμένο Βασίλειο πριν από την ένταξή του στην Κοινότητα (deficiency payments) και το σύστημα στήριξης των τιμών στην εσωτερική αγορά συνδυαζόμενο με μίαν εξωτερική προστασία, σύστημα το οποίο προτιμήθηκε για το μεγαλύτερο μέρος της γεωργικής παραγωγής της αρχικής Κοινότητας. Βέβαια και τα δυο αυτά συστήματα εξασφάλιζαν σε σημαντικό βαθμό την τοπική ανάπτυξη της παραγωγής αλλά και την προστασία του εισοδήματος των αγροτών. Από τις αρχές όμως της δεκαετίας του '90 ξεκίνησε η εφαρμογή μιας νέας, περισσότερο ανταγωνιστικής πολιτικής. Η κρατική παρέμβαση ως μοχλός ρύθμισης των αγροτικών σχέσεων αντικαταστάθηκε από τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς και τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης. Μεγάλες επιχειρήσεις και πολυεθνικές δραστηριοποιούνταν στον αγροτικό τομέα απειλώντας τους μικροπαραγωγούς και ιδιαίτερα τις μικρές οικογενειακές γεωργικές επιχειρήσεις. Αποτέλεσμα αυτού, ο περιορισμός του οικογενειακού εισοδήματος, η εγκατάλειψη της αγροτικής

²Europedia, Article: Reasons for special treatment of agriculture in the EU, http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/01/

³Europedia, Article: Reasons for special treatment of agriculture in the EU, http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/01/

ενασχόλησης, αλλά και την ενίσχυση των μεταναστευτικών ροών προς τα μεγάλα αστικά κέντρα και από τις φτωχές χώρες προς τις ανεπτυγμένες.

2.4. Ο ρόλος των Πολυεθνικών

Οι πολυεθνικές αγροβιομηχανίες είναι πλέον απόλυτα συνδεδεμένες με τον παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό τομέα. Τις τελευταίες δεκαετίες της παγκοσμιοποίησης συγκεντρώθηκε πλούτος και εξουσία σε μεγάλα χρηματοπιστωτικά κέντρα, με αποτέλεσμα το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ των μικρών γεωργών και των μεγάλων επιχειρήσεων.

Η παγκοσμιοποίηση της διατροφικής αλυσίδας είναι μία αναπόφευκτη και ταχύτατα επεκτεινόμενη πραγματικότητα. Ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων στο διατροφικό σύστημα έχει αυξηθεί σημαντικά. Σήμερα, οι πολυεθνικές θέτουν τους παγκόσμιους κανόνες, με τις κυβερνήσεις να ακολουθούν, σε όλο το φάσμα της παραγωγής, της διακίνησης, της μεταποίησης και της εμπορίας αγροτικών προϊόντων (λιπάσματα, φάρμακα, σπόροι, μηχανήματα, αγροτική έρευνα κ.α.) αλλά και στην προώθηση της πτώσης των διεθνών τιμών βασικών αγροτικών προϊόντων.

Οι αγροτοβιομηχανικοί κολοσσοί (agribusiness), χρησιμοποίησαν τη δύναμή τους για να επεκτείνουν τη μονοκαλλιέργεια στην παραγωγή, να υποτιμήσουν τα συστήματα σπόρων των αγροτών και να καταστρέψουν τις λαϊκές αγορές ελέω των αλυσίδων σούπερ μάρκετ. Ουσιαστικά, κατέστησαν πιο δύσκολη για τους μικρούς παραγωγούς την παραμονή τους στη γη και επομένως την επιβίωση αυτών και των οικογενειών τους⁴. Στην ουσία σχεδόν ολόκληρη η διατροφική αλυσίδα ελέγχεται από λίγες πολυεθνικές που δρουν σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Η διαμόρφωση των τιμών με όρους αγοράς δημιούργησε μεγάλη διαφορά μεταξύ τιμών παραγωγού και τιμών καταναλωτή, με αποτέλεσμα την μεγάλη ανακατανομή του αγροτικού εισοδήματος αλλά και την απόσπαση υπερκερδών υπέρ των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων σε βάρος των μικρών αγροτών.

Επίσης, η βιομηχανία σπόρων έχει μετασηματιστεί από βιομηχανία μικρών εταιρειών σπόρων σε μια βιομηχανία πολυεθνικών. Σήμερα δέκα εταιρείες μόνον ελέγχουν το μισό μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς. Οι περισσότερες ειδικεύονται στην ανάπτυξη των γενετικά τροποποιημένων (γ.τ.) καλλιεργειών που υποστηρίζουν την εντατική χημική γεωργία. Το υψηλό επίπεδο ελέγχου που ασκούν οι πολυεθνικές στους σπόρους, περιορίζεται παρόλα αυτά στις καλλιεργείες για τις οποίες οι εταιρείες έχουν καταφέρει να προωθήσουν γ.τ. ποικιλίες στην αγορά (σόγια, ελαιοκράμβη, καλαμπόκι) και στις χώρες με σχετικά μεγάλες εμπορικές αγορές σπόρων.

---

⁴Grain non profit organization, Article: "Global agribusiness: two decades of plunder", http://www.grain.org/system/old/seedling_files/seed-10-07-2.pdf

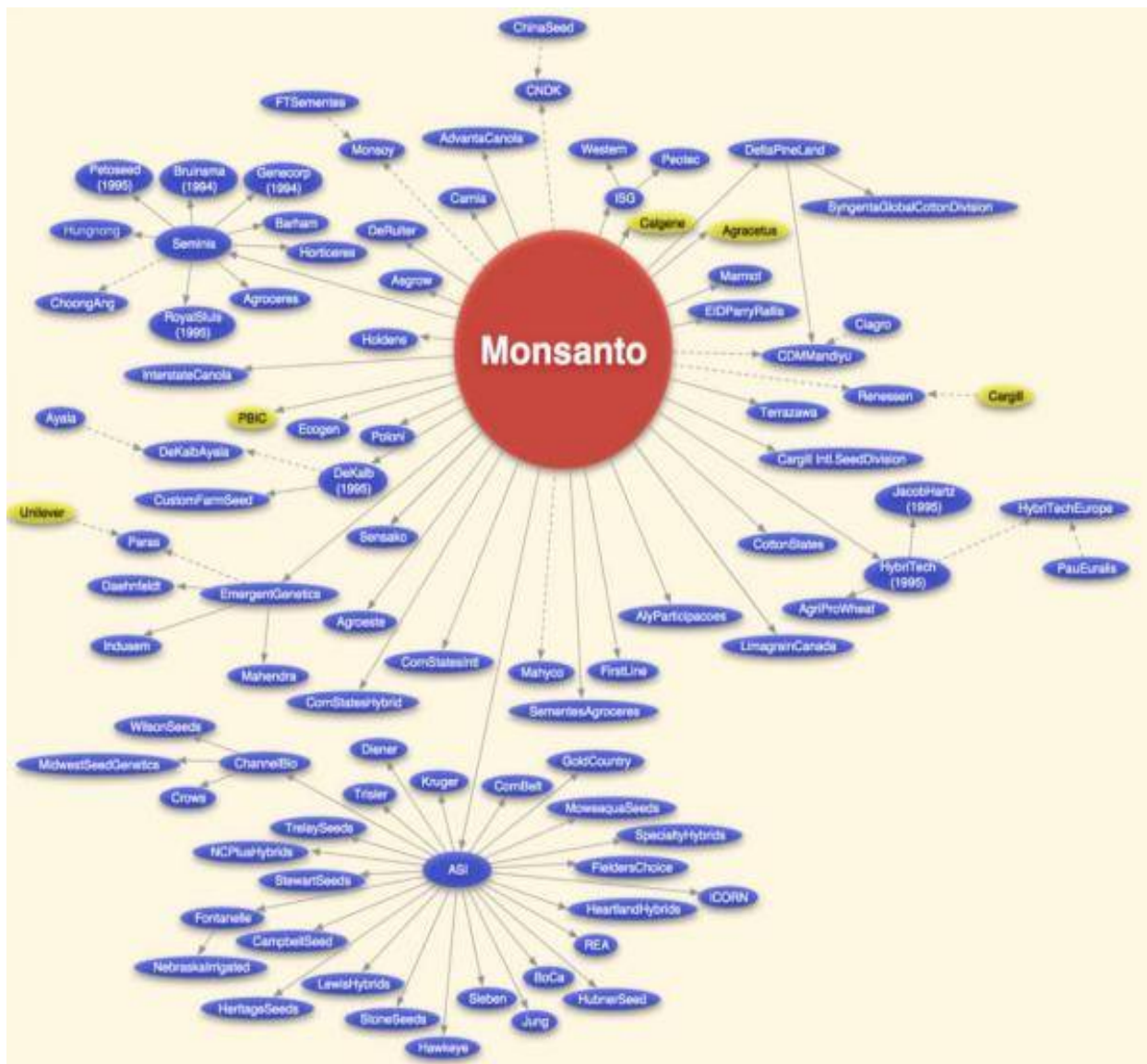
Πίνακας 1: Οι 10 μεγαλύτεροι προμηθευτές σπόρων

<i>Εταιρεία</i>	<i>Έδρα</i>	<i>% επί της παγκόσμιας αγοράς σπόρων</i>	<i>Πωλήσεις το 2002 (σε εκατ. US\$)</i>	<i>Πωλήσεις το 2007 (σε εκατ. US\$)</i>
Monsanto	ΗΠΑ	23	1.600	4.964
DuPont	ΗΠΑ	15	2.000	3.300
Syngenta	Ελβετία	9	937	2.018
Groupe Limagrain	Γαλλία	6	433	1.226
Land O'Lakes	ΗΠΑ	4	NA	917
KWS AG	Γερμανία	3	391	702
Bayer	Γερμανία	2	250	524
Sakata	Ιαπωνία	<2	376	396
DLF-Trifolium	Δανία	<2	NA	4.391
Takii	Ιαπωνία	<2	NA	347
Οι καλύτερες 10 εταιρείες του κλάδου		67	7.133 (περιλαμβάνει εταιρείες που δεν αναφέρονται εδώ)	9.652

Πηγή: www.etcgroup.org/content/top-ten-seed-companies-2007

Οι προσπάθειες των πολυεθνικών να επεκτείνουν το δίκτυο των αγορών για γ.τ. καλλιέργειες και να κατακτήσουν την αγορά σπόρων, επικεντρώνονται στην εφαρμογή επιθετικών στρατηγικών εξαγοράς των μικρών εταιρειών σπόρων, όπως έκανε η Monsanto αγοράζοντας την εταιρεία σπόρων λαχανικών Seminis αλλά και να αναπτύσσουν υβρίδια και γ.τ. ποικιλίες για το ρύζι, το σιτάρι και το ζαχαροκάλαμο, που παραδοσιακά υπήρξαν καλλιέργειες αντίστασης στην ανάμειξη του ιδιωτικού τομέα, αφού η διατήρηση των σπόρων αυτών αποτελεί βασική καλλιεργητική πρακτική των αγροτών (Howard, 2009).

Εικόνα 1: Το δίκτυο Monsanto

Μία ακόμη σημαντική τάση που επέφεραν οι μεγάλες πολυεθνικές στον αγροτικό τομέα είναι η συμβολιακή γεωργία (contract farming ή contractual agriculture). Στην ουσία πρόκειται για τη συμφωνία συνήθως μεταξύ αγρότη και μιας επιχειρηματικής μονάδας. Σκοπός αυτής της συμφωνίας είναι η παραγωγή αγροτικών προϊόντων συγκεκριμένης ποσότητας και ποιότητας από τον παραγωγό (τους αγρότες) και η πώληση αυτών σε μια προκαθορισμένη τιμή στον επιχειρηματία. Έτσι λοιπόν από τη μια οι παραγωγοί διασφαλίζουν την απορρόφηση των προϊόντων, την τιμή πώλησής τους και το χρόνο πληρωμής τους. Με λίγα λόγια, ο γεωργός εξασφαλίζει τις βασικές προϋποθέσεις για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη της καλλιέργειας, ενώ οι επιχειρήσεις εξασφαλίζουν πρόσβαση σε προϊόντα εγκεκριμένης ποιότητας με συγκεκριμένες τιμές και προδιαγραφές και έχουν την δυνατότητα σωστότερου και καταλληλότερου προγραμματισμού της παραγωγής τους.

Τα συμβόλαια μπορεί να ανακουφίσουν τους αγρότες από το άγχος της πώλησης των προϊόντων τους και να τους εξασφαλίζουν ένα εγγυημένο εισόδημα. Ωστόσο οι τιμές, οι χρησιμοποιούμενες εισροές, οι παραγωγικές πρακτικές καθορίζονται από τις αγροδιατροφικές αλυσίδες (Τόλιος, 2009).

Με τη συμβολαιακή γεωργία οι λίγες παγκοσμιοποιημένες εταιρείες αποφασίζουν για το τι θα παράγεται, ποιος θα το παράγει και για το που και ποιος θα το καταναλώνει. Επιπρόσθετα, η πρακτική αυτή δείχνει να επιφέρει σοβαρά προβλήματα στις τοπικές κοινωνίες και στους παραγωγούς, απαξιώνοντας τις παραγωγικές εμπειρίες, υπονομεύοντας τις παραγωγικές παραδόσεις και συρρικνώνοντας τη βιοποικιλότητα κάθε τόπου. Επιπλέον, οι τιμές παραγωγού μειώνονται αισθητά ενώ το κόστος των αγροτικών εισροών καθώς και οι τιμές του καταναλωτή αυξάνονται, με αποτέλεσμα τη μεγέθυνση των κερδών των εταιρειών. Η συμβολαιακή γεωργία με τους όρους που ασκείται παρότι φαίνεται ελκυστική για τους αγρότες, εντείνει τα προβλήματα της αγροτικής ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Μωϋσίδη (Μωϋσίδης, 2009), οι Γερμανοί παραγωγοί χαρακτηρίζουν την υπογραφή συμβολαίων παραγωγής ως «χειροπέδες» για τους αγρότες.

2.5. Η Βιομηχανοποίηση των Αγροτικών Δραστηριοτήτων

Η ανάγκη για αύξηση της παραγωγής και η επιδίωξη μείωσης του κόστους και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας, ώθησαν τις μεγάλες αγροτικές εταιρείες στη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, υβριδικών σπόρων, κτηνοφαρμάκων, επεξεργασμένων και τυποποιημένων ζωοτροφών, στην εφαρμογή συστημάτων ταχείας άχυνσης, επεξεργασίας και τυποποίησης προϊόντων και στην ανάπτυξη νέων δικτύων πώλησης.

Ο αυτοσκοπός του κέρδους από τους παραγωγούς, συνδυαζόμενος με τις ανωτέρω πρακτικές της νέας παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας, είχαν ως αποτέλεσμα:

- τη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στην παραγωγή
- την παραγωγή μη ασφαλών για τον καταναλωτή τροφίμων, αμφιβόλου ποιότητας
- τις αφύσικες συνθήκες εκτροφής και αναπαραγωγής ζώων
- τη μόλυνση νερού, εδαφών και ατμόσφαιρας λόγω της αλόγιστης χρήσης αγροχημικών
- την εξαφάνιση ποικιλιών φυτών λόγω της ανάπτυξης μη ανανεώσιμων σπόρων οι οποίοι βασίζονται στη νέα τεχνολογία
- τη μεγάλη διατάραξη της βιοποικιλότητας των οικοσυστημάτων (χρήση εντομοκτόνων, κλπ.)

Όπως σε άλλους κλάδους και βιομηχανίες, όταν μια νέα μέθοδος ακολουθείται καταχρηστικά τα προβλήματα τα οποία καλείται να θεραπεύσει με τη δημιουργία της, αντικαθίστανται από νέα, διαφορετικά προβλήματα και δυσλειτουργίες, οι οποίες με τη σειρά τους θα δώσουν το έναυσμα σε μια άλλου τύπου και διαφορετικής φιλοσοφίας μέθοδο που θα έρθει να αντικαταστήσει την παλιά βελτιώνοντας είτε τις συνθήκες παραγωγής, είτε την ποιότητα προϊόντος, την παραγόμενη ποσότητα, τα άμεσα ή τα συνδεδεμένα κόστη ή ό,τι άλλο κατέστη ασύμφορο.

Στην περίπτωση των δυσμενών συνεπειών της πλήρους βιομηχανοποίησης που έφερε η παγκοσμιοποιημένη τάξη πραγμάτων και αναλύθηκαν ανωτέρω, τα κόστη μειώθηκαν, οι παραγόμενες ποσότητες αυξήθηκαν, θυσιάστηκαν όμως πόροι (και σε

πολλές περιπτώσεις μη αναπληρούμενοι) που το μέλλον του αγροτικού κλάδου πρέπει να λάβει υπόψη εάν η βιωσιμότητά του συνδέεται με αυτή των τελικών καταναλωτών, μιας και μακροπρόθεσμα είναι ταυτισμένες.

Η αφύπνιση των καταναλωτών για περιβαλλοντικά ζητήματα, η αυξανόμενη ανεργία σε παγκόσμιο επίπεδο, «η γήρανση» του αγροτικού πληθυσμού θα μπορούσαν να αποτελέσουν το έναυσμα για στροφή των αγροτών σε μοντέλα βιολογικής καλλιέργειας, οικογενειακής γεωργίας, πλήρως ή μερικώς αποβιομηχανοποιημένης καλλιέργειας ή άλλων μορφών παραγωγής που θα εστιάζουν στην ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος και θα αξιοποιούν την ανθρώπινη συνεισφορά.

2.6. Εμπόριο αγροτικών προϊόντων και ο ρόλος του ΠΟΕ

«Πίσω από την ιδέα της παγκοσμιοποίησης είναι η ελεύθερη καπιταλιστική αγορά. Όσο πιο ελεύθερες είναι οι δυνάμεις της αγοράς, όσο πιο ανοικτή είναι η οικονομία στο ελεύθερο εμπόριο και στον ανταγωνισμό, τόσο πιο αποτελεσματική και ανθηρή μπορεί να γίνει», (Friedman, 1962).

Η ανωτέρω άποψη του Friedman, υπέρμαχου της ελεύθερης αγοράς, είναι σχεδόν ο κανόνας που κυριάρχησε τις τελευταίες δεκαετίες στο παγκόσμιο εμπόριο. Το ελεύθερο εμπόριο συνεπάγεται απουσία των εμποδίων στη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των χωρών. Τα εμπόδια είναι πολιτιστικά, φυσικά αλλά κυρίως πολιτικά, όπως δασμοί και ποσοτικοί περιορισμοί. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, η πολιτική του ελεύθερου εμπορίου είναι καλύτερη από αυτή του «προστατευτισμού», διότι με την άρση των εμποδίων επιτυγχάνονται η αξιοποίηση των πόρων και η αύξηση της παραγωγής με αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη που οδηγεί στη μείωση της φτώχειας και της πείνας.

Αντίθετα στη θεωρία του «ελεύθερου εμπορίου» ενυπάρχει αυτή του «προστατευτισμού». Δηλαδή μια δέσμη μέτρων προστασίας της εγχώριας αγοράς από τον ξένο ανταγωνισμό. Οι υπέρμαχοι της παραπάνω θεωρίας πιστεύουν ότι με την παγκοσμιοποίηση και την φιλελευθεροποίηση του εμπορίου πλήττεται η διατροφική ασφάλεια των αδύναμων χωρών, ευνοούνται οι μεγάλες εξαγωγικές επιχειρήσεις, μεγαλώνει η συγκέντρωση του εμπορίου στις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, περιθωριοποιούνται οι μικρομεσαίοι παραγωγοί και εντείνεται η φτώχεια στον πλανήτη (Τόλιος, 2009).

Φαίνεται ωστόσο στην Έκθεση του ΟΗΕ για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη, ότι κόστη και οφέλη από το διεθνές εμπόριο έχουν κατανεμηθεί άνισα μεταξύ αλλά και εντός των χωρών, αναπαράγοντας τον τύπο της παγκοσμιοποίησης ο οποίος δημιουργεί ευημερία για λίγους και μαζική φτώχεια για τους υπόλοιπους⁵. Το εμπόριο με όρους πολυεθνικών δε διασφαλίζει την κατανομή των ωφελειών σε όλους με δίκαιο τρόπο. Επιπλέον οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων από τις ανεπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες με πρακτικές «ντάμπινγκ»⁶ κατακερματίζουν την οικονομική δομή της υπαίθρου, καταστρέφοντας τη μικρομεσαία παραγωγή.

⁵Human Development Report 2005, «International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world», Published for the United Nations Development Program (UNDP)

⁶Σε σχετική μελέτη του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, ως ντάμπινγκ νοείται η αθέμιτη τακτική πώλησης ενός προϊόντος σε μια εξαγωγική αγορά σε τιμή χαμηλότερη από την κανονική αξία του.

Δεδομένου επίσης ότι τα συμφέροντα των διαφόρων εταίρων της ΕΕ δεν ταυτίζονται απαραίτητα, το περιεχόμενο των εμπορικών συμφωνιών προσαρμόζεται στις εσωτερικές συνθήκες της εκάστοτε χώρας. Οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με τις αναπτυγμένες χώρες και τις αναδυόμενες οικονομίες καθορίζονται από οικονομικούς παράγοντες και συνήθως βασίζονται στο αμοιβαίο άνοιγμα των αγορών. Οι συμφωνίες αυτές ενισχύουν το κανονιστικό καθεστώς της ΕΕ, το οποίο, πέραν του συστήματος του ΠΟΕ, πλαισιώνεται από διεθνείς συμφωνίες οι οποίες στοχεύουν στην προστασία των επενδύσεων και στη διασφάλιση της κερδοφορίας τους.

Σημαντικό ρόλο παίζει και η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων του διεθνούς εμπορίου και της σωστής οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών. Ακόμα κι αν μια χώρα πετύχει ευνοϊκούς όρους εμπορίου, αυτό δε συνεπάγεται ότι έχει πετύχει βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία για τους πολίτες της.

Η ΚΑΠ είναι μια πολιτική που διέπεται από τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και ιδιαίτερα, από τη συμφωνία της 15ης Απριλίου 1994 για τη γεωργία. Στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), που υπεγράφη το 1947 στη Γενεύη, και της Συμφωνίας για την Ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), που υπεγράφη το 1994 στο Μαρακές⁷, που ουσιαστικά αντικατέστησε τη GATT, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της ενεργούν δυνάμει των άρθρων 207 (κοινή εμπορική πολιτική) 217 και 218 (διεθνείς συμφωνίες) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου του 1947 περιελάμβανε και τη γεωργία, αλλά ελλιπώς, οπότε με τον λεγόμενο «**Γύρο της Ουρουγουάης**», που ξεκίνησε το 1986 ο τομέας αυτός εντάχθηκε στις πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις. Μετά από οκτώ χρόνια συνομιλιών, με την υπογραφή της Συμφωνίας του Μαρακές, θεσπίστηκε εντός του ΠΟΕ ένα νέο πολυμερές πλαίσιο υπέρ της σταδιακής ελευθέρωσης της γεωργίας. Όλες οι συμφωνίες του ΠΟΕ σχετικά με το εμπόριο αγαθών συμφωνήθηκαν το 1994 και τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995 και αφορούσαν στον τομέα της γεωργίας. Ωστόσο, ο αγροτικός τομέας έχει την ιδιαιτερότητα να διαθέτει ειδική συμφωνία της οποίας οι διατάξεις υπερισχύουν. Οι εν λόγω συμφωνίες χαρακτηρίζονται από κάποια ευελιξία στην υλοποίησή τους υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών μελών του ΠΟΕ των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και αναπτυσσόμενων χωρών που είναι καθαροί εισαγωγείς ειδών διατροφής. Βάσει της συμφωνίας αυτής, τα κράτη μέλη του ΠΟΕ δεσμεύθηκαν να εφαρμόσουν πρόγραμμα μεταρρύθμισης των ισχυουσών γεωργικών πολιτικών (την περίοδο 1995-2000 για τις αναπτυγμένες χώρες και την περίοδο 1995-2004 για τις αναπτυσσόμενες χώρες). Το πρόγραμμα αυτό προέβλεπε δεσμεύσεις και κανόνες γύρω από τις εξής τρεις αρχές⁸:

2.6.1. Η πρόσβαση στην αγορά

Η συμφωνία για τη γεωργία αποσκοπεί στη βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές επιβάλλοντας τη λεγόμενη «δασμοποίηση»:

⁷ Απόφαση του Συμβουλίου της 22/12/74 με την εξ'ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Σύναψη των Συμφωνιών που απέρρευσαν από τις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 336, τεύχος 37, της 23.12.1994

⁸ Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Albert Massot, 10/2015, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.5.html

- τη μετατροπή όλων των προστατευτικών μέτρων στα σύνορα σε δασμούς και στη συνέχεια τη σταδιακή μείωσή τους (κατά 36% εντός 6 ετών, 1995-2000, σε σχέση με την περίοδο αναφοράς 1986-1988),
- τη θέσπιση υποχρεώσεων «ελάχιστης πρόσβασης» σε τρίτες χώρες με άνοιγμα των δασμολογικών ποσοστώσεων για συγκεκριμένα προϊόντα που δεν υπόκεινται σε δασμούς,
- τη διατήρηση των εισαγωγικών δασμολογικών παραχωρήσεων τουλάχιστον στο επίπεδο της περιόδου 1986-1988 στη λεγόμενη «συνήθη πρόσβαση»,
- τη θέσπιση μιας ειδικής «ρήτρας διασφάλισης», που ενεργοποιείται σε περίπτωση είτε υπέρβασης του όγκου των εισαγωγών πέραν ορισμένου ανώτατου ορίου είτε μείωσης των τιμών των εισαγωγών κάτω από ένα κατώτατο όριο.

2.6.2. Η εσωτερική στήριξη

Η συμφωνία για τη γεωργία προβλέπει μείωση του ύψους της διαφοροποιημένης στήριξης ανάλογα με τη φύση των ενισχύσεων, που κατατάσσονται σε διαφορετικά «κουτιά» - κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό στρέβλωσης που προκαλούν στις αγορές γεωργικών προϊόντων αλλά και στο εμπόριο.

- Το «κεχριμπαρένιο κουτί» ή «αθροιστική μέτρηση ενισχύσεων», συγκεντρώνει τη στήριξη μέσω τιμών και ενισχύσεων που συνδέονται με την παραγωγή και δεν απαλλάσσονται της υποχρέωσης μείωσης. Επίσης, όλα τα μέλη του ΠΟΕ μπορούν να εφαρμόσουν τη «ρήτρα ήσσονος σημασίας» (de minimis), που επιτρέπει να αποκλεισθεί από την ισχύουσα, μια στήριξη ποσού κατά 5% χαμηλότερου της αξίας του εκάστοτε προϊόντος (ειδικές ενισχύσεις) ή η συνολική γεωργική παραγωγή (μη ειδικές ενισχύσεις). Το ανώτατο αυτό όριο για τις αναπτυσσόμενες χώρες ορίστηκε στο 10%.
- Το «μπλε κουτί» περιλαμβάνει ενισχύσεις που συνδέονται με τα προγράμματα ελέγχου της προσφοράς, τα οποία απαλλάσσονται των υποχρεώσεων μείωσης, όπως οι στρεμματικές ενισχύσεις και οι ενισχύσεις βάσει αριθμού ζωικού κεφαλαίου στο πλαίσιο της ΚΑΠ.
- Το «πράσινο κουτί» περιλαμβάνει δύο κατηγορίες ενισχύσεων. Τα προγράμματα δημόσιων υπηρεσιών (π.χ. έρευνα, κατάρτιση, εκλαΐκευση, προώθηση, υποδομές, εγχώρια επισιτιστική βοήθεια ή δημόσια αποθέματα για λόγους επισιτιστικής ασφάλειας) και δεύτερον τις άμεσες επιδοτήσεις προς παραγωγούς που είναι εντελώς αποσυνδεδεμένες από την παραγωγή. Πρόκειται κυρίως για προγράμματα εγγυήσεως του εισοδήματος, ασφάλειας (φυσικές καταστροφές, χρηματοδοτική συνεισφορά του κράτους στην ασφάλιση της συγκομιδής, κ.λπ.), προγράμματα που αποσκοπούν στην προσαρμογή των διαρθρώσεων αλλά κυρίως για προγράμματα που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι ενισχύσεις του «πράσινου κουτιού», που θεωρούνται συμβατές με το πλαίσιο του ΠΟΕ, τυγχάνουν συνολικής απαλλαγής από την υποχρέωση μείωσης.

2.6.3. Εξαγωγικές επιδοτήσεις και εξαγωγικός ανταγωνισμός

Οι εξαγωγικές ενισχύσεις έπρεπε να μειωθούν εντός 6 ετών κατά 21% σε όγκο και κατά 36% σε προϋπολογισμό σε σύγκριση με την περίοδο αναφοράς 1986-1990, διότι δημιουργούσαν στρεβλώσεις στο εμπόριο και μείωναν τις διεθνείς τιμές των αγροτικών προϊόντων, διευκολύνοντας τις πρακτικές ντάμπινγκ. Αυτή η μείωση εφαρμόζεται, για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε 20 ομάδες προϊόντων. Για τα μεταποιημένα προϊόντα εφαρμόζεται μόνο η μείωση προϋπολογισμού.

Η Συμφωνία για τα Αγροτικά (AoA) στο πλαίσιο του «Γύρου της Ουρουγουάης» αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για αμοιβαία οικοδόμηση πολυμερούς πειθαρχίας κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και εφαρμογής των πολιτικών για τη γεωργία. Ωστόσο τα αποτελέσματα από τη μείωση δασμών και εσωτερικής στήριξης και η μείωση εξαγωγικών επιδοτήσεων λειτούργησαν καθολικά υπέρ των ανεπτυγμένων χωρών και σε βάρος των αναπτυσσόμενων. Είναι χαρακτηριστικό, ότι ενώ το εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν πλεονασματικό έως τις αρχές της δεκαετίας του '90, ισοσκελίστηκε στα τέλη της δεκαετίας αυτής και μάλιστα έγινε ελλειμματικό μετά το 2000. Σύμφωνα με έκθεση του FAO, το εμπορικό έλλειμμα αγροτικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν το 2003, \$ 3 δις και η πρόβλεψη για το 2015 ήταν να φτάσει τα \$ 18 δις, γεγονός το οποίο καταδεικνύει ότι οι ανεπτυγμένες χώρες είναι τελικά ωφελημένες από την απελευθέρωση του εμπορίου αγροτικών προϊόντων.

Ένας νέος γύρος διαπραγματεύσεων για τη γεωργία ξεκίνησε στη **Ντόχα του Κατάρ** το Νοέμβριο του 2001, με την τέταρτη υπουργική διάσκεψη του ΠΟΕ. Η τελική δήλωση της διάσκεψης επιβεβαίωσε τους στόχους των αρχικών εργασιών, έθεσε το γενικό πλαίσιο για τις διαπραγματεύσεις και έθεσε το νέο χρονοδιάγραμμα. Τα μέλη ανέλαβαν να συζητήσουν ουσιαστικές βελτιώσεις στην πρόσβαση στην αγορά, την μείωση κάθε μορφής εξαγωγικών επιδοτήσεων, με σκοπό τη σταδιακή κατάργησή τους και σημαντικές μειώσεις της εγχώριας στήριξης που προκαλεί στρεβλώσεις στο εμπόριο, εντάσσοντας στα προς διαπραγμάτευση στοιχεία την «ειδική και διαφοροποιημένη» μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και τις λεγόμενες μη «εμπορικές πτυχές» (προστασία περιβάλλοντος, αγροτική ανάπτυξη, επισιτιστική βοήθεια, απασχόληση κ.ά.) προς όφελος των αναπτυσσόμενων χωρών. Ωστόσο αυτός ο νέος γύρος διαπραγματεύσεων δεν εκπλήρωσε τις προσδοκίες που δημιούργησε. Αυτό συνέβη διότι οι ανεπτυγμένες χώρες, όπως ΗΠΑ και ΕΕ, ερμήνευσαν τη Διακήρυξη της Ντόχα ως ένα «τρίγωνο δεσμεύσεων» το οποίο περιελάμβανε την «πρόσβαση στην αγορά», τις «εξαγωγικές επιδοτήσεις» και την «εσωτερική στήριξη» ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες ως ένα «πεντάγωνο δεσμεύσεων» που περιελάμβανε επιπλέον την «ειδική διαφοροποιημένη μεταχείριση» και τις «μη εμπορικές πτυχές». Στην ουσία το Πρόγραμμα Ντόχα για την Παγκόσμια Ανάπτυξη εμπεριείχε αντιφατικές επιδιώξεις για τις στρατηγικές των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών (Τόλιος, 2009), οι οποίες εξυπηρετούσαν κυρίως τις ανεπτυγμένες χώρες.

Η πολιτική των ΗΠΑ και της ΕΕ χαρακτηρίζεται από κοινούς στόχους, αλλά από διαφορετικές επιδιώξεις. Οι ΗΠΑ δέχονται την εξάλειψη των άμεσων, αλλά όχι των έμμεσων εξαγωγικών επιδοτήσεων, επιδιώκουν συγχώνευση μπλε και κεχριμπαρένιου κουτιού, τάσσονται υπέρ της μείωσης των δασμών και αναγνωρίζουν την ύπαρξη μη εμπορικών πτυχών, αλλά όχι ως αυτόνομο αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Επίσης, διαφωνούν κάθετα με την ιδέα διασύνδεσης των διαπραγματεύσεων με την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και της σήμανσης.

Επιπλέον, ενισχύουν τα επίπεδα εσωτερικής στήριξης με την επαναφορά των εγγυημένων τιμών (Μέρμηγκας – Μουτσάτσος, 2008).

Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ επιδιώκει βαθμιαίο άνοιγμα της πρόσβασης στην αγορά, διατήρηση της ειδικής ρήτρας διασφάλισης, προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων - που είναι πολύ σημαντική για τις ευρωπαϊκές χώρες-, επιβολή πειθαρχίας στις εξαγωγικές επιδοτήσεις, διατήρηση των ενισχύσεων με βάση τα 3 κουτιά και αναγνωρίζει τις μη εμπορικές πτυχές και την ειδική διαφοροποιημένη μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών.

Τέλος, οι χώρες της «Ομάδας Cairns⁹» (εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων), έχοντας παρόμοια προσέγγιση με αυτή των ΗΠΑ, ζητούσαν μειώσεις της εσωτερικής στήριξης και πιο αυστηρά κριτήρια ένταξης στο πράσινο κουτί.

Βάσει της εντολής της Ντόχα, η πέμπτη υπουργική διάσκεψη που έγινε στο Κανκούν από 10 έως 14 Σεπτεμβρίου 2003 έπρεπε να προβεί σε έναν απολογισμό στα είκοσι περίπου θέματα προς διαπραγμάτευση. Επιπλέον, βάσει μιας συναίνεσης ως προς τους «όρους εφαρμογής», αναμενόταν από τα μέλη να υποβάλουν τα «σχέδια συνολικών δεσμεύσεων». Όμως η Διάσκεψη του Κανκούν κατέληξε σε αποτυχία. Γι' αυτό ευθύνονταν πολλοί παράγοντες όπως η έλλειψη πολιτικής βούλησης για προσέγγιση των θέσεων των μελών και οι διαφωνίες γύρω από τα «ζητήματα της Σγκαπούρης», δηλαδή το εμπόριο και οι επενδύσεις, η πολιτική ανταγωνισμού, η διαφάνεια των δημόσιων συμβάσεων και η διευκόλυνση του εμπορίου. Η κύρια αιτία πάντως ήταν η διαφωνία για τα αγροτικά. Ωστόσο η διαδικασία ξανάρχισε στη Γενεύη στις αρχές του 2004 με αποτέλεσμα τη συμφωνία πλαίσιο του Γενικού Συμβουλίου της 1^{ης} Αυγούστου 2004 που όρισε το πλαίσιο των «όρων» διαπραγμάτευσης με περιορισμένη ατζέντα και διέγραψε από το Πρόγραμμα της Ντόχα τρία από τα λεγόμενα «ζητήματα της Σγκαπούρης». Τα βασικά σημεία του πλαισίου αρχών είναι τα εξής (Μουτσάτσος, 2004):

- Πρόσβαση στην αγορά: προέβλεπε για όλες τις χώρες, με εξαίρεση τις πιο ανεπτυγμένες, μείωση δασμών μέσω μιας προσέγγισης κατά ζώνες, άνοιγμα της αγοράς στα ευαίσθητα προϊόντα με μειώσεις των δασμών και διατήρηση του ειδικού μηχανισμού διασφάλισης για τις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Εσωτερική στήριξη: προέβλεπε περιορισμό των στρεβλώσεων που δημιουργούσαν στο εμπόριο το μπλε και το κεχριμπαρένιο κουτί καθώς και η ρήτρα ελαχίστου, με μείωση των ανωτάτων επιπέδων στήριξης. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες, διατήρηση της ρήτρας ελαχίστου και ειδικά κριτήρια στο πράσινο κουτί για να καλυφθούν οι μη εμπορικές πτυχές που ενδιαφέρουν τις χώρες αυτές (κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά επισιτιστική ασφάλεια), ενώ στο μπλε κουτί περιλήφθηκαν και οι «αντικυκλικές πληρωμές» (αγροτικές επιδοτήσεις) των ΗΠΑ, με ανώτατη οροφή στήριξης ίση με 5% της αξίας παραγωγής.
- Εξαγωγικός ανταγωνισμός: συμφωνήθηκε η βαθμιαία κατάργηση όλων των μορφών εξαγωγικών ενισχύσεων, περιορίστηκε ο χρόνος αποπληρωμής εξαγωγικών πιστώσεων, καταργήθηκε η προνομιακή μεταχείριση κρατικών εξαγωγικών επιχειρήσεων. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες εισηγήθηκε τη συνέχιση των υφισταμένων εξαιρέσεων, οι οποίες αφορούσαν κυρίως σε

⁹Την ομάδα Cairns αποτελούσαν έως το 2013, χώρες που ήταν μεγάλοι εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων. Αυτές ήταν οι εξής 17: Αργεντινή, Αυστραλία, Βολιβία, Βραζιλία, Γουατεμάλα, Ινδονησία, Καναδάς, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Μαλαισία, Νότια Αφρική, Νότια Ζηλανδία, Ουρουγουάη, Παραγουάη, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες και Χιλή (Τόλιος, 2009).

επιδότηση του εμπορικού και μεταφορικού κόστους για τα εξαγόμενα προϊόντα, έως ότου εξαλειφθούν πλήρως οι άμεσες εξαγωγικές επιδοτήσεις.

Τα μέλη έθεσαν ως ανεπίσημο στόχο την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων πριν από το τέλος του 2006, στόχος που και πάλι δεν επετεύχθη. Οι διαστάσεις απόψεων μεταξύ των μελών μπόρεσαν να απαμβλυνθούν περαιτέρω κατά την υπουργική διάσκεψη του Χονγκ Κονγκ το Δεκέμβριο του 2005, αλλά ορισμένες διαφορές παρέμειναν αγεφύρωτες. Στην πραγματικότητα, ο λόγος που δεν παρουσιάστηκε καμία ουσιαστική πρόοδος ήταν η άρνηση των ανεπτυγμένων χωρών να λάβουν υπόψη τα αιτήματα των αναπτυσσόμενων. Αιτήματα που κυρίως αφορούσαν στους τρόπους με τους οποίους θα εφαρμόσουν αγροτική πολιτική η οποία θα στηρίζει τους αναπτυξιακούς στόχους της μείωσης της πείνας, της διατροφικής ασφάλειας, της βελτίωσης του επιπέδου ζωής και της πρόσβασης των προϊόντων τους στις αγορές των άλλων χωρών. Η μόνη υποχώρηση που έγινε στη σύνοδο του Χονγκ Κονγκ από πλευράς των ανεπτυγμένων χωρών ήταν η αποδοχή της κατάργησης των άμεσων εξαγωγικών επιδοτήσεων έως το 2013, ενώ για τις έμμεσες συμφωνήθηκαν μόνο γενικές ρυθμίσεις, που άφηναν πεδίο για «κρυφές» επιδοτήσεις με αποτέλεσμα τις πρακτικές ντάμπινγκ. Στο τομέα της εσωτερικής στήριξης διατηρήθηκε η λογική των τριών κουτιών με την υπόσχεση για μειώσεις στο κεχριμπαρένιο. Τέλος, όσον αφορά στα θέματα της πρόσβασης στην αγορά, συμφωνήθηκε η σταδιακή μείωση δασμών.

Οι μικρές υποχωρήσεις των ανεπτυγμένων χωρών αποσκοπούσαν στη συνέχιση των διαπραγματεύσεων, ελπίζοντας μελλοντικά να κερδίσουν περισσότερα. Η διάσκεψη του Χονγκ Κονγκ έθεσε ασφυκτικά χρονικά περιθώρια για την ολοκλήρωση των τομεακών διαπραγματεύσεων, για τα αγροτικά τον Απρίλιο του 2006 ενώ για τα βιομηχανικά τον Οκτώβριο του 2006.

Οι διαπραγματεύσεις στον ΠΟΕ ανέδειξαν με εμφατικό τρόπο τα πολιτικά, κοινωνικοοικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά ζητήματα μεταξύ των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών καθώς επίσης και των χωρών, που βρίσκονται στο ίδιο αναπτυξιακό επίπεδο, μεταξύ τους. Οι πολιτικές που επέφερε η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των αγορών, το ελεύθερο εμπόριο, οι ελεύθερες εμπορικές ζώνες αλλά και η κατάργηση του «προστατευτισμού» των εθνικών εγχώριων προϊόντων, έδωσαν μεγάλη ώθηση στις μεγάλες πολυεθνικές να κυριαρχήσουν σε όλο το φάσμα του αγροτικού τομέα και όχι μόνο, με αρνητικές συνέπειες για τους μικρομεσαίους αγρότες αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

3. ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1. Η Γεωργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο αγροτικός τομέας στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατέχει θεμελιώδη ρόλο. Τόσο στην οικονομία και στην πολιτική όσο και στο σύνολο της κοινωνίας. Με τον όρο Αγροτικός τομέας εννοούμε τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοκομία και την αλιεία. Οι αγροτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν πάνω από το 77% της επικράτειας της ΕΕ, από τις οποίες το 47% είναι γεωργικές εκτάσεις και το 30% δάση και φιλοξενούν περίπου το ήμισυ του πληθυσμού της. Οι γεωργοί πλήρους απασχόλησης που υπάρχουν στην ΕΕ υπολογίζονται στα 12 εκατομμύρια, εκ των οποίων μόνον τα 2/3 (6.322.000 άτομα) ήταν κατά κύριο επάγγελμα αγρότες και το υπόλοιπο 1/3 εποχικά ή μη αμειβόμενο προσωπικό, ενώ το 60% του πληθυσμού των 27 κρατών μελών της ένωσης ζουν σε αγροτικές περιοχές¹⁰. Το μερίδιο της γεωργίας στο εθνικό ακαθάριστο εισόδημα της ΕΕ-27 είναι μόλις 3%, αλλά αυτός ο τομέας είναι η κύρια πηγή εισοδημάτων του 20% του πληθυσμού που ζει σε κατ' εξοχήν αγροτικές περιοχές, οι οποίες χωρίς τη γεωργία θα κινδύνευαν με ερήμωση. Επιπλέον, οι τομείς της γεωργίας και των τροφίμων από κοινού, αποτελούν σημαντικό μέρος της οικονομίας της ΕΕ, η οποία είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός τροφίμων και ποτών στον κόσμο, με εκτιμώμενη αξία συνδυασμένης παραγωγής € 675 δις, σύμφωνα με στοιχεία της ευρωπαϊκής επιτροπής. Τέλος και κυρίως, η αυτάρκεια της ΕΕ σε βασικά γεωργικά προϊόντα είναι απαραίτητη, όχι μόνο για την ευημερία των πολιτών της, αλλά και για την πολιτική ανεξαρτησία των κρατών μελών. Η οικονομική, κοινωνική και πολιτική σημασία της γεωργίας είναι, επομένως, πολύ μεγαλύτερη από το μερίδιο της στο ΑΕΠ της ΕΕ.

Τα είδη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό. Περιλαμβάνουν την εντατική, την κλασική και τη βιολογική γεωργία. Η ποικιλομορφία αυτή έχει αυξηθεί ακόμη περισσότερο με την προσχώρηση στην ΕΕ των νέων χωρών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η πιο συνηθισμένη περίπτωση είναι οι οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες συχνά μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. Η Ευρώπη έχει 12 εκατομμύρια γεωργούς και το μέσο μέγεθος μιας γεωργικής εκμετάλλευσης είναι γύρω στα 16 εκτάρια¹¹. Συγκριτικά, οι ΗΠΑ έχουν 2 εκατομμύρια γεωργούς και το μέσο μέγεθος μιας γεωργικής εκμετάλλευσης είναι 180 εκτάρια.

Όσον αφορά στη διάρθρωση της παραγωγής, η Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει παραγωγικό πλεόνασμα στα σιτηρά, στο κρέας και στα γαλακτοκομικά, ενώ φαίνεται να υστερεί σημαντικά στη παραγωγή φρούτων, λαχανικών, ελαιόλαδου, ζάχαρης, κ.α.. Παράλληλα κατέχει την πρώτη θέση στο διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων, ούσα ο μεγαλύτερος εισαγωγέας και εξαγωγέας ειδών διατροφής (Τόλιος, 2009). Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι ο πρωτογενής τομέας παραγωγής και συγκεκριμένα ο αγροτικός τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την οικονομία στο σύγχρονο, παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον αλλά και στη διαμόρφωση της ΚΑΠ της ΕΕ των 27.

¹⁰ Agronews, 01/07/2013

¹¹ MEMO Ευρωπαϊκής Επιτροπής, "Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη", Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

3.2. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Μοντέλο

Η ΕΕ αριθμεί 500 εκατομμύρια καταναλωτές, οι οποίοι έχουν ανάγκη από μια αξιόπιστη προσφορά υγιεινών και θρεπτικών τροφίμων, σε προσιτές τιμές. Το οικονομικό περιβάλλον εξακολουθεί να παραμένει αβέβαιο και απρόβλεπτο και οι προκλήσεις, τωρινές και μελλοντικές, είναι πολλές: παγκόσμιος ανταγωνισμός, οικονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις, κλιματική αλλαγή και αυξανόμενο κόστος των εισροών, όπως τα καύσιμα και τα λιπάσματα. Για να αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις, η ΕΕ θέσπισε και έθεσε σε εφαρμογή, ως ενιαίο γεωργικό μοντέλο, την Κοινή Γεωργική Πολιτική¹². Ο όρος αγροτική πολιτική περιγράφει ένα σύνολο νόμων και αποφάσεων σχετικών με τον αγροτικό τομέα ενός κράτους ή ενός συνόλου κρατών αλλά και νόμων σχετικούς με τις εξαγωγές των εγχώριων και τις εισαγωγές των ξένων γεωργικών προϊόντων (Σέμος, 2010).

Η Κοινή Γεωργική Πολιτική αποτελεί γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ του αστικού κόσμου και της γεωργίας, η οποία αποκτά ολοένα και πιο στρατηγικό χαρακτήρα. Αποσκοπεί στη στήριξη της γεωργίας η οποία εγγυάται την επισιτιστική ασφάλεια (σε συνθήκες κλιματικής αλλαγής) και διασφαλίζει τη διαρκή και ισορροπημένη ανάπτυξη όλων των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης, ακόμη και αυτών με δύσκολες συνθήκες παραγωγής. Η γεωργία πρέπει να πληροί πολλαπλές λειτουργίες. Πρέπει να ικανοποιεί τις ανάγκες των πολιτών ως προς τη διατροφή (διαθεσιμότητα, τιμές, ποικιλία, ποιότητα και ασφάλεια των τροφίμων), να προστατεύει το περιβάλλον και να επιτρέπει στους γεωργούς να έχουν ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Παράλληλα, πρέπει να διατηρηθούν οι αγροτικές κοινωνίες και η ύπαιθρος ως πολύτιμο τμήμα της ευρωπαϊκής κληρονομιάς¹³.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελεί την ενοποιημένη αγροτική πολιτική των κρατών-μελών της ΕΕ. Περιγράφει ένα σύνολο νόμων και κανονισμών σχετικών με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τη διακίνηση αγροτικών προϊόντων και όλες τις εκβάσεις που προκύπτουν, όπως η σταθερότητα των τιμών, η ποιότητα των προϊόντων, η επιλογή προϊόντων, η χρήση του εδάφους και η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο. Η κατανόηση της ΚΑΠ αποτελεί σημαντικό κομμάτι της μελέτης της ΕΕ μιας και αποτελεί μια από τις κυριότερες πολιτικές που ακολουθεί η ΕΕ, καλύπτοντας σήμερα περίπου το 50% του προϋπολογισμού της ΕΕ και έχοντας σημαντικές επιδράσεις στη ζωή όλων των πολιτών της ΕΕ. Λόγω, ακριβώς, της μεγάλης σημασίας της, η ΚΑΠ αποτέλεσε κατά καιρούς αντικείμενο μεγάλης διαμάχης και δέχθηκε πιέσεις από διάφορες πηγές οι οποίες οδήγησαν σε σημαντικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις της κατά τη διάρκεια του χρόνου.

3.3. Διαχρονική εξέλιξη της ΚΑΠ

Οι ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) έχοντας επίγνωση της ανάγκης να συμπεριληφθούν οι γεωργικές αγορές στην μελλοντική κοινή αγορά που σχεδίαζαν, θέσπισαν στην ιδρυτική συνθήκη της ΕΟΚ την **Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ)**. Δηλαδή ένα σύνολο κανόνων και μηχανισμών που ρυθμίζουν την

¹²European Commission, Κοινή Γεωργική Πολιτική - Μια εταιρική σχέση μεταξύ Ευρώπης και γεωργών

¹³MEMO Ευρωπαϊκής Επιτροπής, "Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη", Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

παραγωγή, το εμπόριο και την επεξεργασία των αγροτικών προϊόντων και στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσω της επικουρικότητας, της πολυλειτουργικότητας και της πολυτομεακής προσέγγισης. Εκμεταλλεύεται τις ενδογενείς δυνατότητες των περιοχών, ενθαρρύνοντας τη διαφοροποίηση και τις διατήρηση αλλά και διεύρυνση του κοινωνικού ιστού των αγροτικών περιοχών.

Με τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 και την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ο γεωργικός τομέας αποτέλεσε το μοναδικό τομέα στον οποίο διαμορφώθηκε μια συγκεκριμένη παρεμβατική πολιτική. Η επισιτιστική ανεπάρκεια που έπληξε την Ευρώπη κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όσο και μεταπολεμικά σε συνδυασμό με την ίδρυση της κοινής αγοράς για τα γεωργικά προϊόντα, εξηγούν το ενδιαφέρον των έξι ιδρυτικών μελών να παρέμβουν με σκοπό τη στήριξη της γεωργίας και τη ρύθμιση των γεωργικών αγορών με την ταυτόχρονη κατάργηση των εθνικών μηχανισμών παρέμβασης, οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την κοινή αγορά αλλά και τη μεταφορά τους σε κοινοτικό επίπεδο.

Κατά το χρόνο σύστασης της ΕΟΚ η γεωργία αποτελούσε σημαντική οικονομική δραστηριότητα από απόψεως απασχόλησης, συμμετοχής στο ΑΕΠ και στις διεθνείς συναλλαγές και συνεπώς έντονο ήταν το ενδιαφέρον για την εξασφάλιση ικανοποιητικών εισοδημάτων στους παραγωγούς, που κατά κανόνα είχαν χαμηλά εισοδήματα. Επιπλέον, εξαιτίας της ανεπάρκειας τροφίμων, στις προτεραιότητες των έξι ιδρυτικών μελών ήταν η εξασφάλιση, σε μεγάλο βαθμό, σταθερού και επαρκούς εφοδιασμού του πληθυσμού με βασικά είδη διατροφής σε λογικές τιμές δίχως την ανάγκη εισαγωγών από τρίτες χώρες.

Ο ιδιόμορφος χαρακτήρας της γεωργίας, ο επηρεασμός της από μη ελεγχόμενους περιβαλλοντικούς παράγοντες καθώς και οι αβεβαιότητες της παγκόσμιας αγοράς, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε σοβαρές διακυμάνσεις τόσο στον εφοδιασμό της αγοράς με γεωργικά προϊόντα όσο και στο επίπεδο των τιμών, με σημαντικές επιπτώσεις στους παραγωγούς και στους καταναλωτές, αποτελούν σοβαρούς λόγους για δημόσια παρέμβαση στον γεωργικό τομέα έναντι των άλλων τομέων της οικονομίας.

3.3.1. Η καθιέρωση της ΚΑΠ και η εξέλιξή της μέχρι το 1991

Στη Συνθήκη της Ρώμης αποφασίστηκαν οι προτεραιότητες των έξι ιδρυτικών μελών της τότε ΕΟΚ με βάση την πολιτική που ήθελαν να ακολουθήσουν στον αγροτικό τομέα. Τότε τέθηκαν τα θεμέλια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που συνεχίζουν να ισχύουν έως σήμερα και καταγράφονται στα άρθρα 33 έως 38 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 33 της ΣΕΚ (πρώην άρθρο 39 της Συνθήκης της ΕΟΚ) ορίζονται οι στόχοι της ΚΑΠ που είναι (Μούσης, 2015):

1. Η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής καθώς και της άριστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού.
2. Η εξασφάλιση κατ' αυτό τον τρόπο ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία.
3. Η σταθεροποίηση των αγορών.
4. Η εξασφάλιση του εφοδιασμού.

5. Η διασφάλιση λογικών τιμών κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.

Το ίδιο άρθρο αναφέρει, επίσης, ότι κατά την εκπόνηση της ΚΑΠ θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη:

1. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών.
2. Η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των κατάλληλων προσαρμογών.
3. Το γεγονός ότι στα κράτη-μέλη η γεωργία αποτελεί έναν τομέα συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.

Ένα χρόνο αργότερα από τη Συνθήκη της Ρώμης, στη διάσκεψη της Stessa της Ιταλίας, καθορίστηκαν οι βασικές αρχές που διέπουν την ΚΑΠ και συνίστανται (Παπαγεωργίου - Σπάθης, 2000):

1. στην **ενοποίηση** της αγοράς με τη θέσπιση κοινών γεωργικών τιμών και την ελεύθερη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων στο εσωτερικό της κοινοτικής αγοράς,
2. στην **κοινοτική προτίμηση** με τη λήψη μέτρων στα σύνορα ώστε οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων να μην ανταγωνίζονται τις μέσες κοινοτικές τιμές και να προστατεύεται η κοινοτική παραγωγή, καθώς και στην παροχή ενίσχυσης για τα κοινοτικά προς εξαγωγή προϊόντα,
3. στην **οικονομική αλληλεγγύη**, δηλαδή την κοινή οικονομική διαχείριση των δαπανών που συνεπάγεται η εφαρμογή μιας κοινής αγροτικής πολιτικής με βάση του κοινούς πόρους της Κοινότητας. Οι δαπάνες που απαιτούνται για την εφαρμογή της ΚΑΠ σε κάθε χώρα δε θα καλύπτονται από πόρους της ίδιας της χώρας αλλά από το κοινό Ταμείο που συνίσταται για αυτό το σκοπό.
4. στην αρχή της **συνυπευθυνότητας** του παραγωγού, η οποία συνίσταται στη συμμετοχή των παραγωγών στις χρηματοοικονομικές δαπάνες

Προς επίτευξη των παραπάνω αρχών και στόχων σχεδιάστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή η ΚΑΠ το 1962 η οποία θα μείωνε την αβεβαιότητα των παραγωγών και θα οδηγούσε σε αύξηση των εισοδημάτων τους χωρίς, όμως, επιβάρυνση του καταναλωτή για τον οποίο θα εξασφαλιζόταν τόσο ο ομαλός εφοδιασμός με γεωργικά προϊόντα όσο και η σχετική σταθερότητα των τιμών.

Ο μηχανισμός παρέμβασης όπως σχεδιάστηκε διασφάλιζε (Παπαγεωργίου, 2007):

1. μία **κατώτατη τιμή** (τιμή παρέμβασης) για τους παραγωγούς και έναν μηχανισμό αγοραστικής παρέμβασης ώστε να διασφαλίζεται ο παραγωγός ότι στην χειρότερη περίπτωση θα διαθέσει το προϊόν του σε αυτή την κατώτατη τιμή και
2. μία **ανώτερη** από την προηγούμενη και επιθυμητή για τους γεωργούς τιμή (τιμή προανατολισμού ή βάσης ή στόχου) η οποία θα είναι ταυτόχρονα λογική για τους καταναλωτές.

Από τη στιγμή που οι παραγωγοί είχαν ως ένα μεγάλο βαθμό, εξασφαλισμένη τη διάθεση της παραγωγής τους σε τιμές που θα κυμαίνονταν μεταξύ της εγγυημένης και της επιθυμητής είχαν συμφέρον να αυξήσουν την παραγωγικότητα και συνεπώς το εισόδημά τους ενώ ταυτόχρονα ο εφοδιασμός των αγορών ήταν διασφαλισμένος, το περιθώριο διακύμανσης των τιμών ήταν περιορισμένο, συμβάλλοντας στη σταθεροποίηση των αγορών και οι καταναλωτές προμηθεύονταν τα αγροτικά προϊόντα σε λογικές τιμές.

Παράλληλα, ιδρύθηκε και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - ΕΓΤΠΕ για τη χρηματοδότηση της ΚΑΠ που συστήθηκε το 1962¹⁴ και χωρίστηκε σε 2 κομμάτια το 1964:

1. Το **τμήμα Εγγυήσεων**, που χρηματοδοτεί δαπάνες που αφορούν στην κοινή οργάνωση των αγορών.
2. Το **τμήμα Προσανατολισμού**, που χρηματοδοτεί τη διαρθρωτική γεωργική πολιτική της κοινότητας και έχει ως στόχο την περιφερειακή ανάπτυξη και τη μείωση των ανισοτήτων στις περιφέρειες της Ευρώπης.

Κατά τη διάρκεια των ετών η ΚΑΠ άλλαξε. Τη δεκαετία του '70 και του '80 πολλές προτάσεις ακούστηκαν για την αναθεώρησή της, με πρώτη το 1968. Η Επιτροπή δημοσίευσε το «Υπόμνημα για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ», γνωστό ως σχέδιο Mansholt, από το όνομα του Αντιπροέδρου της Επιτροπής, υπεύθυνου για την ΚΑΠ.

Το 1972 για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκαν διαρθρωτικά μέτρα, τα οποία δεν είναι ικανά να ισορροπήσουν τη ζήτηση και την προσφορά των αγροτικών προϊόντων. Έτσι το 1985 η Επιτροπή δημοσίευσε την Πράσινη Βίβλο σχετικά με τις «Προοπτικές της κοινής αγροτικής πολιτικής» και το 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφωνεί στα μέτρα εκείνα (Μούσης, 2015), που θα περιορίσουν το ποσοστό του γενικού προϋπολογισμού που αντιστοιχεί στις δαπάνες της ΚΑΠ.

Τα πιο σημαντικά μέτρα που ελήφθησαν ήταν τα ακόλουθα:

1. η εφαρμογή αυστηρότερης δημοσιονομικής πειθαρχίας για την περίοδο 1988/1992
2. η επέκταση των «δημοσιονομικών σταθεροποιητών» σε όλους σχεδόν τους τομείς (μείωση των τιμών και των ενισχύσεων όταν η παραγωγή φτάνει σε ένα προκαθορισμένο ανώτατο επίπεδο)
3. προαιρετική αγρανάπαυση («set aside»)
4. ενθάρρυνση για εντατικοποίηση της παραγωγής και μετατροπή των πλεονασματικών καλλιεργειών και άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις για τις μικρές αγροτικές καλλιέργειες που επηρεάζονται περισσότερο από τα μεταρρυθμιστικά μέτρα.

3.3.2. Η Αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992

Τα παραπάνω μέτρα δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αλλά και η διάρκεια εφαρμογής τους ήταν αρκετά μικρή δεδομένης της ριζικής αναθεώρησης της ΚΑΠ που πραγματοποιήθηκε το 1992. Η αναθεώρηση της ΚΑΠ, γνωστή και ως μεταρρύθμιση MacSharry, Επιτρόπου Γεωργίας, υπήρξε αποτέλεσμα των αδιεξόδων που αντιμετώπιζε η ίδια η ΚΑΠ αλλά και της πορείας των διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου(GATT). Υπό την πίεση των δύο αυτών παραγόντων αποφασίστηκε στις 21 Μάιου του 1992 η αναθεώρηση της πολιτικής εγγυήσεων και προέβλεπε¹⁵ :

1. Μείωση των τιμών, ώστε τα αγροτικά προϊόντα να καταστούν πιο ανταγωνιστικά στην εγχώρια και παγκόσμια αγορά,
2. Αποζημίωση αγροτών από την απώλεια εισοδήματος,
3. Νέους μηχανισμούς αγοράς και

¹⁴Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012/C 326/01, Άρθρο 34, παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΚ.

¹⁵European Parliament Fact Sheets, The reforms of the CAP, Legal Basis, Articles 32 to 38 EC

4. Μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η μεταρρύθμιση αρχίζει να ισχύει σταδιακά από το 1993 και εφαρμόζεται μόνο σε συγκεκριμένα προϊόντα. Το πρώτο κύμα των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ κατάφερε να μειώσει την υπερπαραγωγή, οπότε αυτή η πρώτη σημαντική μεταρρύθμιση χαρακτηρίστηκε σε γενικές γραμμές επιτυχημένη.

3.3.3. Agenda 2000

Η δύση της δεκαετίας του '90 βρίσκει την ΕΕ διευρυμένη κατά 100 εκ καταναλωτές και αντίστοιχες αγροτικές εκμεταλλεύσεις με σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα, και σοβαρές διατροφικές κρίσεις, μια και νέες χώρες από την Ν.Α. Ευρώπη εισχώρησαν στην Ένωση. Έτσι λοιπόν τον Ιουλίο 1997 η αρμόδια Επιτροπή πρότεινε τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, σε πρόγραμμα δράσης γνωστό ως **Agenda 2000**, που εγκρίθηκε το Μάρτιο του 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου, και εκτός από τον καθορισμό του δημοσιονομικού πλαισίου για την περίοδο 2000-2006 και τις θεσμικές ρυθμίσεις ενόψει της διεύρυνσης, καθορίστηκαν και οι κατευθύνσεις για την αναθεώρηση της ΚΑΠ με τα εξής μέτρα (Σέμος, 2011):

1. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων.
2. Προσαγωγή δίκαιου και αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες.
3. Δημιουργία εναλλακτικών πηγών εισοδήματος για τους αγρότες.
4. Δημιουργία δευτέρου πυλώνα της ΚΑΠ, ο οποίος θα ασχολείται αποκλειστικά με την αγροτική ανάπτυξη της υπαίθρου.
5. Βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων.
6. Δημιουργία περισσότερων περιβαλλοντικών και διαρθρωτικών κριτηρίων για την καταβολή των ενισχύσεων.
7. Μεγαλύτερη σαφήνεια στην κοινοτική αγροτική νομοθεσία.

Σημαντικότερο στοιχείο της Agenda 2000 είναι η ανάδειξη της Αγροτικής Ανάπτυξης ως κύριου στόχου της ΚΑΠ, και η καθιέρωση του Πυλώνα 2, προτείνοντας έναν αριθμό μέτρων ώστε η γεωργία να γίνει πιο αποδοτική, ενισχύοντας όμως την περιβαλλοντική προστασία. Είναι τα παρακάτω μέτρα¹⁶ και περιλαμβάνονται στην καινούρια, αγροτική αναπτυξιακή πολιτική:

- Υποστήριξη για επενδύσεις σε γεωργικές υπηρεσίες που βελτιώνουν τη γεωργική παραγωγή.
- Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών άνω των 55 ετών, με μεταβίβαση της αγροτικής εκμετάλλευσής τους σε νέους διαδόχους
- Επιδότηση εκ μέρους της Ε.Ε. για αγρότες οι οποίοι υιοθετούν μεθόδους παραγωγής που προστατεύουν το περιβάλλον
- Επιδότηση εκ μέρους της Ε.Ε. για αγρότες σε περιοχές μειονεκτικές
- Αρωγή εκ μέρους της Ε.Ε. για νεαρούς αγρότες, μέχρι 40 ετών
- Επαγγελματική εκπαίδευση για άτομα που ασχολούνται με τη γεωργία

¹⁶Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 1257/1999 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 17ης Μαΐου 1999

- Βελτίωση της μεταποίησης και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων, με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους και την αύξηση της προστιθέμενης αξίας τους
- Στήριξη για την ανάπτυξη των οικονομικών, οικολογικών και κοινωνικών λειτουργιών των δασών
- Ενθάρρυνση της προσαρμογής και της ανάπτυξης όλων των αγροτικών περιοχών της Κοινότητας,

με τις επιδοτήσεις για την αγροτική ανάπτυξη να αυξάνονται πλέον, στα € 4.3 δις.

3.3.4. Η μεταρρύθμιση του 2003-2004

Στη Σύνοδο Κορυφής, που πραγματοποιήθηκε το 1999 στο Βερολίνο της Γερμανίας, εγκρίνοντας τις μεταρρυθμίσεις της «Ατζέντα 2000», δόθηκε η εντολή στην Επιτροπή να εξετάσει, να αξιολογήσει και να αναθεωρήσει τους οικονομικούς κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους αλλά και τον αντίκτυπο της τελευταίας μεταρρύθμισης της ΚΑΠ που, σε πρώτο στάδιο, έπρεπε να καλύψει την περίοδο 2000-2006. Με βάση τις προτάσεις της Επιτροπής, στις 26 Ιουνίου 2003 στο Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας της ΕΕ στο Λουξεμβούργο κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με μια νέα, εκ βάθρων μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, δημιουργώντας τις εξής νέες αρχές και μηχανισμούς¹⁷:

- την **αποσύνδεση ή αποδέσμευση** των ενισχύσεων σε σχέση με την ποσότητα των προϊόντων και την καθιέρωση **ενιαίας ενίσχυσης** (single farm payment), έτσι ώστε η γεωργική παραγωγή να είναι περισσότερο προσανατολισμένη στην αγορά, με σκοπό τον περιορισμό των στρεβλώσεων του εμπορίου. Οι αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις γίνονται στο εξής μια σταθερή πληρωμή για τη γεωργική εκμετάλλευση (Πυλώνας 1) .
- τη **διαφοροποίηση**, τη σταδιακή μείωση των ενιαίων εισοδηματικών ενισχύσεων μέχρις ενός ποσοστού (20%), με εξαίρεση των μικρών παραγωγών που εισπράττουν μέχρι € 5.000. Στόχος ήταν η διοχέτευση των οικονομικών υποχρεωτικά στον πυλώνα 2, προς ενίσχυση κυρίως των περιβαλλοντικών μέτρων και ασφάλειας τροφίμων, αλλά και την προώθηση των ποιοτικών προτύπων, της βιολογικής γεωργίας, κ.λ.π..
- την **πολλαπλή συμμόρφωση**, δηλαδή τη σύνδεση των πληρωμών με την τήρηση μιας σειράς κριτηρίων στον τομέα του περιβάλλοντος, της δημόσια υγείας, της καλής διαβίωσης των ζώων κ.λ.π., ανταποκρινόμενη στις προσδοκίες των ευρωπαίων πολιτών και επομένως η μη τήρηση των εν λόγω κριτηρίων συνεπάγονταν μείωση των ενισχύσεων.
- τη **συμμόρφωση με τους κανόνες του ΠΟΕ**, οι οποίοι δεσμεύουν τα κράτη-μέλη για σταδιακή μείωση σε τρία επίπεδα την εσωτερική στήριξη, την προστασία στα σύνορα, και τις εξαγωγικές ενισχύσεις.
- Η δημιουργία ενός **«Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου» (ΟΣΔΕ)** προκειμένου να καταστεί υποχρεωτικός ο δημοσιονομικός έλεγχος των εκμεταλλεύσεων για την εξασφάλιση της ορθής υλοποίησης των

¹⁷Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 έως 1788/2003, του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστάτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, κ.α.

ρυθμίσεων βάσει ενιαίου πλαισίου. Δηλαδή, την επιβολή δημοσιονομικής πειθαρχίας.

- την **ευέλικτη διαχείριση** της ΚΑΠ, δίνοντας στα κράτη μέλη την δυνατότητα ευελιξίας στην διαχείριση των παραμέτρων της ΚΑΠ

Τέλος, τα πολυάριθμα μέτρα στήριξης στην ευρωπαϊκή γεωργία, μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις πυλώνες:

Πυλώνας 1: Ενισχύσεις που στοχεύουν στη στήριξη της ετήσιας γεωργικής παραγωγής και των τιμών των προϊόντων,

Πυλώνας 2: Μέτρα υπέρ της αγροτικής ανάπτυξης, που στηρίζουν τους παραγωγικούς συντελεστές,

Πυλώνας 3: Μέτρα που αφορούν στην κτηνιατρική νομοθεσία, τη φυτοπροστασία, τη νομοθεσία για τις ζωοτροφές, τη σήμανση των τροφίμων, την επισιτιστική βοήθεια κ.α..

Επιπλέον, στο περιεχόμενο του **πυλώνα 2** θεσπίζονται έξι κατηγορίες μέτρων στο πλαίσιο κανονισμού [Καν. (ΕΚ), υπ' αριθμ.1783/2003] της νέας ΚΑΠ: 1. ποιότητα των τροφίμων, 2. τήρηση των προτύπων, 3. συμβουλευτικές υπηρεσίες σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις, 4. καλή διαβίωση των ζώων, 5. περιοχές που υπόκεινται σε περιβαλλοντικούς περιορισμούς και 6. νέοι αγρότες.

3.3.5. Αναθεώρηση της ΚΑΠ και ο «Έλεγχος Υγείας»

Η ΚΑΠ του 2003 έθετε την υποχρέωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να υποβάλει έκθεση με την οποία θα εξετάζονταν η σωστή εφαρμογή του μέτρου της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης, οι επιπτώσεις, τα προβλήματα και τα αποτελέσματά του στην αγροτική οικονομία των κρατών-μελών. Έτσι λοιπόν η Επιτροπή με ανακοίνωσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Νοέμβριο του 2008, «Προετοιμασία για το check up της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ¹⁸» έθετε καινούριες ρυθμίσεις στο ισχύον πλαίσιο της ΚΑΠ, οι οποίες τίθενται σε ισχύ από το 2009. Ζητούμενο είναι ο έλεγχος για το αν μπορούσαν οι κατευθύνσεις που είχαν δοθεί με την αναθεώρηση του 2003 να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της διεύρυνσης της ΕΕ, αλλά και των συνθηκών που διαμορφώθηκαν στο μεταξύ, εντός του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Βασικές κατευθύνσεις του «ελέγχου υγείας της ΚΑΠ» είναι η «απλοποίηση» των πληρωμών προς τους παραγωγούς, η «ανάπτυξη» της υπαίθρου και η μεταφορά οικονομικών κονδυλίων από τον «πρώτο» (αγροτικές επιδοτήσεις που κατευθύνονται στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων) στο «δεύτερο πυλώνα» (εξωαγροτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως ο αγροτουρισμός και άλλες). Ταυτόχρονα, μέσω της λεγόμενης απλοποίησης του συστήματος πληρωμών, επιδιώχθηκε η δραστική μείωση των αγροτικών κονδυλίων στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Αυτό που στην πραγματικότητα επεδίωξε η Επιτροπή με την «ανάπτυξη της υπαίθρου» ήταν η μεταφορά οικονομικών κονδυλίων από τον «πρώτο» (αγροτικές επιδοτήσεις που κατευθύνονται στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων) στο «δεύτερο πυλώνα» (εξωαγροτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως ο αγροτουρισμός και άλλες).

---

¹⁸ Προετοιμασία για το Check up της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, COM (2007) 722 τελικό, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 20.11.2007

Σκοπός του ελέγχου αυτού, ήταν ο εκσυγχρονισμός, η απλοποίηση, ο εξορθολογισμός της νέας ΚΑΠ και η απομάκρυνση των περιορισμών που επιβάλλονται στους αγρότες, για την καλύτερη ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις της αγοράς. Με τον «έλεγχο υγείας» της ΚΑΠ ο βασικός κανονισμός [Καν. (ΕΚ) αριθ. 1782/2003] που διείπε το νέο καθεστώς, καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 73/2003. Έτσι το περιεχόμενο των νέων ρυθμίσεων τροποποιήθηκε ως εξής¹⁹:

3.3.5.1. Υποχρεωτική Διαφοροποίηση

Η υποχρεωτική διαφοροποίηση είναι το εργαλείο, που θεσπίστηκε με τη νέα ΚΑΠ και εφαρμόστηκε από το 2005. Το εργαλείο αυτό επέτρεψε την μεταφορά κεφαλαίων από τον πρώτο πυλώνα προς το δεύτερο με παράλληλη σταδιακή μείωση των άμεσων ενισχύσεων. Ζητούμενα ήταν η δημοσιονομική ενίσχυση των προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης και η αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων.

3.3.5.2. Πολλαπλή Συμμόρφωση

Στην έννοια της πολλαπλής συμμόρφωσης περιλήφθηκε ένα σύνολο κανονισμών που καθοδηγούσε τους αιτούντες οικονομικών ενισχύσεων αγρότες στο τι πρέπει να κάνουν ώστε να λαμβάνουν αγροτικές ενισχύσεις. Με τις νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «Ελέγχου Υγείας» της ΚΑΠ, οι υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης εξακολουθούν να ισχύουν και με το νέο κανονισμό. Με τις τροποποιήσεις του «Ελέγχου Υγείας» ισχύει η άμεση σύνδεση της καταβολής της ενιαίας ενίσχυσης με την τήρηση των προτύπων της πολλαπλής συμμόρφωσης και ενισχύεται με κανόνες για την Προστασία και Διαχείριση των υδάτων, όπως η δημιουργία ζωνών ανάσχεσης κατά μήκος υδατορρευμάτων και η τήρηση των διαδικασιών έγκρισης χρήσης των υδάτων για άρδευση. Οι νέες υποχρεώσεις εφαρμόζονται από το 2010 και μετά. Επιπρόσθετα, ορισμένα πρότυπα που αφορούσαν στην καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση των εκμεταλλεύσεων, κατέστησαν προαιρετικά, εκτός αν ήδη εφαρμόζονταν από το εκάστοτε κράτος-μέλος πριν το έτος 2009²⁰.

3.3.5.3. Σύστημα Παροχής Γεωργικών Συμβουλών

Με τις νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «Ελέγχου Υγείας» της ΚΑΠ τα κράτη μέλη όριζαν πλέον τα κριτήρια και τις κατηγορίες προτεραιότητας όσον αφορά στους γεωργούς που έχουν πρόσβαση στο σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών²¹.

¹⁹ Agronews, 29/06/2009

²⁰ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Εκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή του Συστήματος Πολλαπλής Συμμόρφωσης», COM (2007), 147 τελικό, Βρυξέλλες 29 Μαρτ. 2007, σελ 5-6.

²¹ Agronews, 29/06/2009

3.3.5.4. Ελάχιστα Επίπεδα Πληρωμής

Από το 2010 τα κράτη υποχρεώθηκαν να μη χορηγούν άμεσες ενισχύσεις στους παραγωγούς που ελάμβαναν ετησίως ένα ελάχιστο ποσό ή διέθεταν ένα ελάχιστο μέγεθος εκμετάλλευσης. Η επιλογή του κριτηρίου αποτελούσε απόφαση του κάθε κράτους-μέλους

3.3.5.5. Καθεστώς Ενιαίας Ενίσχυσης (ΚΕΕ)

Δικαίωμα χορήγησης της ενιαίας ενίσχυσης είχαν όσοι αγρότες:

- κατείχαν ήδη δικαιώματα ενίσχυσης, τα οποία κατοχύρωσαν με το βασικό Κανονισμό 1782/2003 ή κατείχαν δικαιώματα ενίσχυσης, τα οποία απέκτησαν σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) με αριθμό 1782/03
- απέκτησαν δικαιώματα ενίσχυσης με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) με αριθμό 73/2009:
  1. με μεταβίβαση,
  2. με την κατανομή δικαιωμάτων στον τομέα κρασιού,
  3. απέκτησαν δικαιώματα ενίσχυσης με βάση τον καινούριο κανονισμό με τη μορφή της μεταβίβασης, με την κατανομή δικαιωμάτων λόγω εφαρμογής του περιφερειακού μοντέλου, λόγω κατάργησης των ειδικών καθεστώτων και ένταξής τους στο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης, λόγω κατάργησης της μερικής αποδέσμευσης των ενισχύσεων σε ορισμένους τομείς.

Οι γεωργοί είχαν την υποχρέωση να ενεργοποιούν τα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης ώστε να εισπράττουν την αξία των δικαιωμάτων τους. Με τις νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «Ελέγχου Υγείας» της ΚΑΠ, δοθηκε η δυνατότητα στα κράτη που επέλεξαν το ιστορικό μοντέλο, για την εφαρμογή του καθεστώτος της ενιαίας ενίσχυσης να αποφασίσουν να εφαρμόσουν το ΚΕΕ σε περιφερειακό επίπεδο. Οι δυνατότητες επιλογής των κρατών-μελών που επρόκειτο να εφαρμόσουν το περιφερειακό μοντέλο είναι (Μπελιτσού, 2009):

Περιφερειακό μοντέλο:

Τα κράτη μέλη προσδιορίζουν τις περιφέρειες με αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια όπως η θεσμική ή διοικητική τους δομή και το περιφερειακό γεωργικό δυναμικό. Μπορεί να θεωρηθεί η επικράτεια της χώρας ως μία περιφέρεια.

Στη συνέχεια υποδιαιρούν το ανώτατο εθνικό όριο μεταξύ των περιφερειών που έχουν καθορίσει με αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια, δημιουργώντας τα περιφερειακά ανώτατα όρια για κάθε περιφέρεια. Τα κράτη μπορούν να αποφασίζουν τη σταδιακή τροποποίηση των περιφερειακών ανωτάτων ορίων σε τρία το πολύ στάδια ανά έτος, τα οποία θα πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια όπως το γεωργικό δυναμικό ή περιβαλλοντικά κριτήρια.

Τα κράτη-μέλη προσαρμόζουν την αξία των δικαιωμάτων ενίσχυσης σε κάθε περιφέρεια προβαίνοντας σε γραμμικές αυξήσεις ή μειώσεις ώστε να τηρείται το ανώτατο περιφερειακό όριο. Τυχόν μείωση της αξίας δε μπορεί να υπερβαίνει το 10% της αρχικής αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης.

Περιφερειακό μοντέλο με προσαρμογή της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης:

Το κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει να προβεί σε προσέγγιση της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης και συγχρόνως να εφαρμόσει περιφερειακό μοντέλο. Τότε θα πρέπει να προσαρμόσει το ανώτατο περιφερειακό όριο με βάση τις μειώσεις ή αυξήσεις των δικαιωμάτων ενίσχυσης.

Στην περίπτωση μείωσης της αξίας των δικαιωμάτων, η ετήσια μείωση δε μπορεί να υπερβαίνει το 50% της διαφοράς μεταξύ της αρχικής και της τελικής αξίας των δικαιωμάτων του κάθε γεωργού.

Περιφερειακό μοντέλο – Υβριδικό μοντέλο:

Τα κράτη μέλη, που θα εφαρμόσουν περιφερειακό μοντέλο, μπορούν να κατανειμούν έως το 50% του περιφερειακού ανώτατου ορίου μεταξύ όλων των γεωργών των οποίων οι εκμεταλλεύσεις βρίσκονται στη συγκεκριμένη περιφέρεια, συμπεριλαμβανομένων και των γεωργών που δεν κατέχουν δικαιώματα ενίσχυσης.

Η αξία των δικαιωμάτων ενίσχυσης υπολογίζεται με τη διαίρεση του μέρους (έως 50%) του περιφερειακού ανώτατου ορίου δια του αριθμού των επιλέξιμων εκταρίων που θεσπίζονται (από το κράτος μέλος) για τη συγκεκριμένη περιφέρεια. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν διαφορετική αξία για τα εκτάρια που καλύπτονται από βοσκότοπο ή μόνιμο βοσκότοπο και για τα υπόλοιπα εκτάρια γεωργικής γης.

Στην περίπτωση που ο γεωργός κατείχε δικαιώματα πριν την εφαρμογή της περιφερειοποίησης, η αξία του δικαιώματος ενίσχυσης προσαυξάνεται κατά το ποσό το οποίο υπολογίζεται βάσει της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης που κατείχε ο γεωργός σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία που θα οριστεί από το κράτος μέλος. Οι αυξήσεις της αξίας των δικαιωμάτων των γεωργών δε θα υπερβαίνουν το υπόλοιπο μέρος του περιφερειακού ανώτατου ορίου (εκτός του ποσού που θα μοιραστεί σε όλους τους γεωργούς της περιφέρειας).

Ο αριθμός των δικαιωμάτων ενίσχυσης που θα κατανεμηθεί σε κάθε γεωργό θα ισούται με τον αριθμό των επιλέξιμων εκταρίων που δηλώνει ο γεωργός το έτος εφαρμογής του ΚΕΕ σε περιφερειακό επίπεδο. Τα δικαιώματα που κατείχαν οι γεωργοί πριν την εφαρμογή της περιφερειοποίησης ακυρώνονται και αντικαθίστανται με νέα.

Περιφερειακό μοντέλο – Υβριδικό μοντέλο με προσαρμογή της αξίας των δικαιωμάτων:

Όταν ένα κράτος μέλος αποφασίσει να εφαρμόσει το περιφερειακό – υβριδικό μοντέλο μπορεί το επόμενο έτος της εφαρμογής να προβεί σε προσαρμογή της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης. Στην περίπτωση μείωσης της αξίας των δικαιωμάτων, αυτή η ετήσια μείωση δε μπορεί να υπερβαίνει το 50% της διαφοράς μεταξύ της αρχικής και της τελικής αξίας των δικαιωμάτων του κάθε γεωργού.

3.4. Η πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης για το χρονικό διάστημα 2007-2013 περιγράφεται στον κανονισμό (ΕΚ) υπ' αριθμ. 1698/2005 του Συμβουλίου. Σε αυτόν λαμβάνονται μέτρα στρατηγικής ενίσχυσης του Πυλώνα 2 της ΚΑΠ με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης επικεντρώνεται σε τρεις κύριους άξονες:

1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας
2. Στήριξη της διαχείρισης της γης και βελτίωση του περιβάλλοντος
3. Βελτίωση της ποιότητας ζωής και της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων,

συνεπικουρούμενοι από έναν τέταρτο οριζόντιο άξονα: τη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης LEADER. Η προσέγγιση LEADER ενθαρρύνει τις αγροτικές περιοχές να διερευνήσουν νέους τρόπους ώστε να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές και να αντιμετωπίσουν ζητήματα όπως η γήρανση του πληθυσμού, το χαμηλό επίπεδο παροχής υπηρεσιών και η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης (Σέμος, 2011). Επιπρόσθετα το Leader είναι ένα πρόγραμμα για την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας, που παροτρύνει τους τοπικούς φορείς να αναπτύσσουν δράση σε τοπικό επίπεδο («εκ των κάτω προς τα άνω») αντί να τους επιβάλλει τυποποιημένα μέτρα («εκ των άνω προς τα κάτω»). Σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν σήμερα, τα κράτη μέλη οφείλουν να διαθέτουν για έργα Leader τουλάχιστον το 5% του προϋπολογισμού τους για την αγροτική ανάπτυξη²².

Ο πρώτος άξονας στοχεύει:

- στη δημιουργία ενός ισχυρού ευρωπαϊκού τομέα γεωργικών προϊόντων διατροφής μέσω της αύξησης της ποιότητας στην τροφική αλυσίδα καθώς και μέσω επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

Ο δεύτερος άξονας στοχεύει:

- στην επίτευξη των στόχων σε τομείς προτεραιότητας όπως η προστασία της βιοποικιλότητας,
- στη διατήρηση και ανάπτυξη γεωργικών και δασοπονικών συστημάτων καθώς και παραδοσιακών γεωργικών τοπίων,
- στην προστασία των υδάτινων πόρων και η άμβλυση των επιπτώσεων από την αλλαγή του κλίματος.

Ο τρίτος άξονας στοχεύει:

- στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης
- στην οικονομική ανάπτυξη ώστε να εξασφαλιστεί η ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών για τις μελλοντικές γενεές.

Με βάση τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές, κάθε κράτος εκπονεί Σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής για την Αγροτική Ανάπτυξη, το οποίο αποτελεί το πλαίσιο αναφοράς για την κατάρτιση των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης, τα οποία στη συνέχεια αξιολογούνται από την Επιτροπή. Τα κράτη και η Επιτροπή υποβάλλουν εκθέσεις σχετικά με την παρακολούθηση της εθνικής και της κοινοτικής στρατηγικής. Τέλος η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης χρηματοδοτείται κατά μεγάλο μέρος από τον κεντρικό προϋπολογισμό της Ε.Ε., μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου

²²European Commission, Ενημερωτικό Σημείωμα: Μεταρρύθμιση της ΚΓΠ - Επεξήγηση των βασικών στοιχείων, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

Αγροτικής Ανάπτυξης, καθώς και από τους εθνικούς και περιφερειακούς προϋπολογισμούς των κρατών-μελών.

Το ΕΓΤΑΑ συστάθηκε την 1η Ιανουαρίου 2007 με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1698/2005, και εποτέλεσε ένα ενιαίο μέσο χρηματοδότησης της πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη με τη χρήση του οποίου θα βελτιώνονταν η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας και της δασοκομίας, το περιβάλλον και η διαχείριση της υπαίθρου, η ποιότητα της ζωής, αλλά και η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές. Το ΕΓΤΑΑ χρηματοδοτεί επίσης τις στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης και τις δράσεις παροχής τεχνικής υποστήριξης (έργα τύπου Leader)²³.

---

²³ΕΣΠΑ 2014-2020, Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

4. Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 2014-2020

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη κοινή πολιτική της ΕΕ και γι αυτό το λόγο αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μερίδιο του προϋπολογισμού της, παρά τη σταδιακή του μείωση. Σχεδιάστηκε προκειμένου να παρέχει έναν πραγματικά βιώσιμο αγροτικό τομέα στην Ευρώπη, με μεγαλύτερη παραγωγικότητα στην αλυσίδα τροφίμων, καλύτερο βιοτικό επίπεδο για τους αγρότες, και εφοδιασμό των καταναλωτών με ασφαλή τρόφιμα υψηλής ποιότητας. Η ΚΑΠ μετά τις τελευταίες μεταρρυθμίσεις της, έχει γίνει περισσότερο «πράσινη», δίνοντας μεγαλύτερο βάρος στην αγορά και στην ανάπτυξη μια στρατηγικής που θα δίνει έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στις παγκόσμιες αγορές, στη διατροφική / επισιτιστική ασφάλεια, στη σωστή εποπτεία των αγορών αλλά κυρίως στον ανταγωνιστικό της ρόλο στα διατροφικά προϊόντα.

Ο δημόσιος διάλογος για τη νέα ΚΑΠ ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2010 -με πρωτοφανή συμμετοχή των ευρωπαίων πολιτών- με το 90% να θεωρούν την ΚΑΠ μια ισχυρή κοινή πολιτική και ιδιαίτερη σημαντική για το μέλλον της Ευρωπαϊκής γεωργίας. Μετά από μια έντονη πολιτική συζήτηση στο Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αποφασίστηκαν οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, που τελικά εγκρίθηκε τον Ιούνιο 2013 και ουσιαστικά ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2013, με την επικύρωση των βασικών νομοθετικών πράξεων για την περίοδο 2014-2020. Η μεταρρύθμιση του Ιουνίου του 2013 έχει τρεις σημαντικές προτεραιότητες²⁴:

1. διασφάλιση της βιώσιμης παραγωγής τροφίμων
2. διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων
3. προώθηση της ισορροπημένης ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών σε όλη την ΕΕ.

και επιπλέον θα λαμβάνει περισσότερο υπόψη την ποικιλομορφία της γεωργίας στην Ευρώπη.

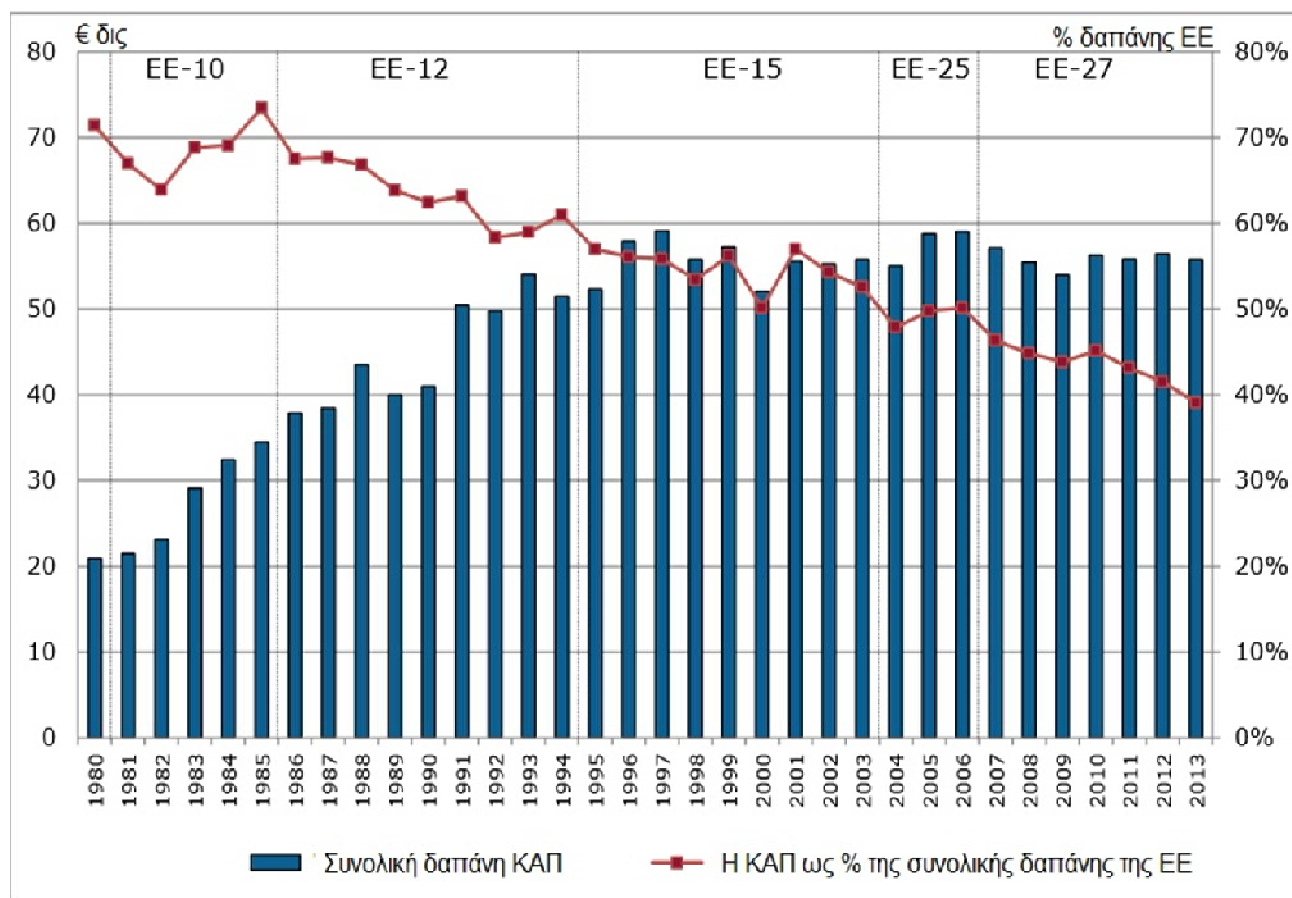
4.1. Χρηματοδότηση

Αρμόδια για την υλοποίηση της ΚΑΠ είναι τα κράτη μέλη και το Ελεγκτικό Συνέδριο της ΕΕ το οποίο αναλαμβάνει στην ουσία την εποπτεία των δαπανών. Σε ό,τι αφορά στη **χρηματοδότηση** της ΚΑΠ, υπάρχει ένας προκαθορισμένος προϋπολογισμός, ο οποίος καθορίζεται για επταετή διάρκεια και αντιπροσωπεύει το 40% του προϋπολογισμού της ΕΕ. Το ποσοστό είναι απόλυτα λογικό μιας και η ΚΑΠ αποτελεί έναν από τους ελάχιστους τομείς όπου εφαρμόζεται κοινή πολιτική εξ' ολοκλήρου χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ ενώ οι περισσότερες άλλες πολιτικές συγχρηματοδοτούνται κατά κύριο λόγο από τα κράτη-μέλη. Το 2014 ανήλθε σε περίπου € 58 δις και ως ποσοστό του προϋπολογισμού μειώθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια από 75% σε 40%, σε μια περίοδο στην οποία μάλιστα 18 νέα κράτη μέλη προσχώρησαν στην Ένωση, με αποτέλεσμα να υπερδιπλασιαστούν οι αγρότες και ως

²⁴MEMO Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

εκ τούτου οι δαπάνες ανά αγρότη είναι πλέον αισθητά χαμηλότερες σήμερα απ' ότι στο παρελθόν²⁵.

Πίνακας 2: Η δαπάνη της ΚΑΠ στο σύνολο των δαπανών της ΕΕ

Πηγή: European Commission, DG Agriculture and Rural Development (Financial Report)

Η χρηματοδότησή της προέρχεται εν μέρει από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και εν μέρει από εθνικές και -μερικές φορές- ιδιωτικές πηγές. Τα κονδύλια για την ΚΑΠ προέρχονται από το γενικό προϋπολογισμό της ΕΕ ο οποίος χρηματοδοτείται κυρίως από τους «ιδίους πόρους» που έχει στη διάθεσή της: τελωνειακούς δασμούς, εισφορές, ΦΠΑ και πόρους με βάση το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (ΑΕΕ) των κρατών μελών.

Η διάρθρωση της ΚΑΠ με τους δύο πυλώνες διατηρείται αλλά και αυξάνει παράλληλα τους δεσμούς μεταξύ τους (Παπαδάκη et al., 2015). Υπενθυμίζονται ο Πυλώνας 1: οι άμεσες ενισχύσεις και τα μέτρα στήριξης της αγοράς και ο Πυλώνας 2: το πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης. Οι δαπάνες που θα διατεθούν για τη χρηματοδότηση του Πυλώνα 1 της ΚΑΠ ανέρχονται σε τρέχουσες τιμές στα € 317,2 δις, ενώ για τον Πυλώνα 2 σε € 101,2 δις και συνολικά διαμορφώνονται στα € 418,4 δις για την επταετία 2014-2020. Η χρηματοδότηση του πυλώνα 1 και του πυλώνα 2 συμπληρώνεται από πρόσθετη χρηματοδότηση 17,1 δις ευρώ η οποία συνίσταται σε € 5,1 δις για την έρευνα και την καινοτομία, σε € 2,5 δις για την επισιτιστική ασφάλεια

²⁵Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη: http://ec.europa.eu/agriculture/index_el.htm

και σε € 2,8 δις για επισιτιστική βοήθεια σε απόρους, σε € 3,9 δις σε ένα νέο αποθεματικό για την αντιμετώπιση κρίσεων στον τομέα της γεωργίας και έως € 2,8 δις στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση. Πρόκειται συνεπώς για συνολικό προϋπολογισμό ύψους 435,6 δις. ευρώ για την περίοδο 2014-2020²⁶.

Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ δαπανάται μέσω τριών μέτρων - πολιτικών²⁷:

Για τον πυλώνα 1:

- **Η εισοδηματική στήριξη των γεωργών** και η στήριξη για την τήρηση βιώσιμων γεωργικών πρακτικών: καταβολή **άμεσων ενισχύσεων**, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται αυστηρά πρότυπα ασφάλειας των τροφίμων, προστασίας του περιβάλλοντος, υγείας και καλής μεταχείρισης των ζώων. Οι πληρωμές αυτές χρηματοδοτούνται πλήρως από την ΕΕ και ισοδυναμούν με το 70 % περίπου του προϋπολογισμού της ΚΑΠ. Η μεταρρύθμιση του Ιουνίου 2013 προβλέπει ότι το 30% των άμεσων ενισχύσεων συνδέεται με την τήρηση, από τους γεωργούς, βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, ευεργετικών για την ποιότητα του εδάφους, τη βιοποικιλότητα και το περιβάλλον γενικότερα, όπως για παράδειγμα: η διαφοροποίηση των καλλιεργειών, η διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων και η διατήρηση των χώρων πρασίνου στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
- **Τα μέτρα στήριξης της αγοράς**: ενεργοποιούνται, για παράδειγμα, όταν κακές καιρικές συνθήκες αποσταθεροποιούν τις αγορές. Οι πληρωμές αυτές ισοδυναμούν με ποσοστό μικρότερο από το 10 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ.

Για τον πυλώνα 2:

- **Τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης**: μέτρα που έχουν ως σκοπό να βοηθήσουν τους γεωργούς να εκσυγχρονίσουν τις εκμεταλλεύσεις τους και να καταστούν πιο ανταγωνιστικοί, προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον, να συμβάλουν στη διαφοροποίηση των γεωργικών και μη γεωργικών δραστηριοτήτων και στη ζωτικότητα των αγροτικών κοινοτήτων.

Επιπλέον θα ληφθούν νέα μέτρα ώστε οι γεωργοί να μπορούν να αντιμετωπίζουν καλύτερα τις **διακυμάνσεις των τιμών** αλλά και του εισοδήματος.

4.2. Άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς - Πυλώνας 1

Η νέα ΚΑΠ θεσπίζει έναν καινούργιο τρόπο οργάνωσης των άμεσων ενισχύσεων, πιο δίκαιο και περισσότερο φιλικό προς το περιβάλλον. Προβλέπει ότι το 30% των άμεσων ενισχύσεων που θα καταβάλλονται στους γεωργούς θα πρέπει να συνδέονται με την εφαρμογή αυστηρών κανόνων και πρακτικών για την προστασία της βιοποικιλότητας, της ποιότητας του εδάφους και του περιβάλλοντος, όπως η διαφοροποίηση των καλλιεργειών ή η διατήρηση οικολογικών ζωνών στις εκμεταλλεύσεις. Επιπρόσθετα, όλες οι άμεσες ενισχύσεις καταβάλλονται μόνον υπό

²⁶European Commission, Ανακοίνωση της Επιτροπής με θέμα «Η ΚΓΠ με χρονικό ορίζοντα το 2020»

²⁷Εξέλιξη - Κέντρο Βιώσιμης Επιχειρηματικότητας του Ομίλου Τραπέζης Πειραιώς, Μελέτη: "Η νέα ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας"

τον όρο ότι τηρούνται οι κανόνες σε σχέση με το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων, την υγεία των φυτών και των ζώων, την καλή μεταχείριση των ζώων και τη διατήρηση της γης σε καλή παραγωγική κατάσταση. Το σύνολο αυτών των κανόνων ονομάζεται «πολλαπλή συμμόρφωση». Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες αυτούς, οι πληρωμές αναστέλλονται²⁸.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά στους μηχανισμούς άμεσης στήριξης, μεταστρέφονται από την «αποσύνδεση» στη «στοχοθέτηση» και το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης αντικαθίσταται από ένα σύστημα πολυλειτουργικών ενισχύσεων, με τις εξής συνιστώσες²⁹:

1. Καθεστώς Βασικής Ενίσχυσης: μια ενίσχυση η οποία δίνεται ανά εκτάριο, το ύψος της οποίας πρέπει να εναρμονισθεί σύμφωνα με εθνικά κριτήρια, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, και η οποία υπόκειται σε μια διαδικασία «εσωτερικής» σύγκλισης (αναδιανομή των ενισχύσεων μεταξύ καλλιεργητών).
2. Οικολογική μέριμνα / «Πράσινη Ενίσχυση»: τα κράτη-μέλη θα πρέπει να διαθέσουν το 30% του εθνικού τους κονδυλίου στην «πράσινη ανάπτυξη» για την τήρηση γεωργικών πρακτικών για το όφελος του περιβάλλοντος. Επιπλέον, προβλέπονται τρία υποχρεωτικά βασικά μέτρα³⁰:

- Διαφοροποίηση καλλιεργειών (εναλλαγή τουλάχιστον δύο καλλιεργειών σε εκμεταλλεύσεις με αρόσιμες εκτάσεις πάνω από 100 στρέμματα, με την κύρια καλλιέργεια να καλύπτει το πολύ το 75% της αρόσιμης γης).
- Διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων.
- Διατήρηση περιοχής οικολογικής εστίασης στη γεωργική έκταση σε ποσοστό 5% για εκτάσεις άνω των 150 στρεμμάτων. Οι περιοχές αυτές θα μπορούν να είναι αγροτεμάχια με φυσικά στοιχεία / φυσική βλάστηση, εκτάσεις σε αγρανάπαυση, δένδρα, αναβαθμίδες ή ακαλλιεργητη γη.

Η μη τήρηση των απαιτήσεων «πράσινης ανάπτυξης» θα έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή ποινών ενώ δεν επιβάλλονται συμπληρωματικές απαιτήσεις σε παραγωγούς βιολογικών προϊόντων δεδομένου ότι δραστηριότητές τους συνεπάγονται οικολογικό όφελος.

3. Ενίσχυση για τους νέους γεωργούς: είναι υποχρεωτική για τα κράτη-μέλη και σκοπό έχει να ενθαρρυνθεί η ανανέωση των γενεών μέσω της ενασχόλησης νέων με την αγροτική εργασία. Η βασική, αυτή ενίσχυση χορηγείται σε νεοεισερχόμενους στο επάγγελμα αγρότες, ηλικίας κάτω των 40 και είναι αυξημένη κατά ένα επιπλέον 25% για τα πρώτα πέντε χρόνια απασχόλησης. Πρόκειται για ένα συμπληρωματικό μέτρο σε άλλα που προβλέπονται στα πλαίσια των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.
4. Αναδιανεμητική ενίσχυση: τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα να παρέχουν αναδιανεμητική ενίσχυση στους αγρότες τους για τα πρώτα εκτάρια και μπορούν να διαθέσουν έως το 30% του εθνικού κονδυλίου αναδιανεμόντάς το σε γεωργούς.

²⁸MEMO Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

²⁹Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματικά Δελτία για την Ε.Ε., Ο πρώτος πυλώνας της ΚΓΠ: II — Άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς

³⁰Εξέλιξη - Κέντρο Βιώσιμης Επιχειρηματικότητας του Ομίλου Τραπέζης Πειραιώς, Μελέτη: "Η νέα ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας"

5. Στήριξη των περιοχών που υπόκεινται σε φυσικούς περιορισμούς ή μειονεκτήματα: Τα κράτη-μέλη ή οι περιφέρειες μπορούν να χορηγούν πρόσθετη ενίσχυση ύψους έως 5% του εθνικού κονδυλίου σε περιοχές που έχουν φυσικά μειονεκτήματα με κύριο στόχο τη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού και την ενίσχυση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των περιοχών.
6. Συνδεδεμένες ενισχύσεις: πρόκειται για ενισχύσεις προαιρετικού χαρακτήρα, οι οποίες θα είναι συνδεδεμένες με την παραγωγή ορισμένων κατηγοριών προϊόντων. Τα κριτήρια για τον καθορισμό των προϊόντων αυτών θα είναι κοινωνικά, οικονομικά και ανάλογα με τις δυσκολίες που σχετίζονται με την περιοχή, την καλλιέργεια και τη σημασία της για το γεωργικό και παραγωγικό κλάδο (Πολύζου, 2011).
7. Ενισχύσεις για μικρές εκμεταλλεύσεις: η νέα ΚΑΠ δίνει το δικαίωμα στα κράτη-μέλη να επιχορηγούν τους μικροκαλλιεργητές με μια ετήσια ενίσχυση που μπορεί να ανέλθει έως το ποσό των € 1.250 ανεξάρτητα από το μέγεθος της εκμετάλλευσης.

Οι τρεις πρώτες συνιστώσες είναι υποχρεωτικές για τα κράτη-μέλη και οι τέσσερις τελευταίες προαιρετικές. Επιπλέον οι ενισχύσεις δίνονται μόνο σε αυτούς που πραγματικά τις δικαιούνται, δηλαδή στους «ενεργούς γεωργούς». Με τον όρο «ενεργοί αγρότες» ορίζονται οι γεωργοί που πληρούν τα εξής κριτήρια³¹: φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ο κύριος επιχειρηματικός σκοπός συνίσταται στην άσκηση γεωργικής δραστηριότητας, η γεωργική δραστηριότητα θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας της εταιρείας, δηλαδή τουλάχιστον το 1/3 του κύκλου εργασιών της ενώ για τα φυσικά πρόσωπα ισχύει ότι οι άμεσες ενισχύσεις θα πρέπει να αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 5% του εξωγεωργικού τους εισοδήματος.

4.3. Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης - Πυλώνας 2

Η πολιτική της ΕΕ για την ενίσχυση της αγροτικής ανάπτυξης καθιερώθηκε ως ο δεύτερος πυλώνας της ΚΑΠ και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Σύμφωνα με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για βιώσιμη και έξυπνη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και τους στόχους της ΚΑΠ, η πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020 έχει τρεις σημαντικούς στρατηγικούς στόχους³²:

- βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας
- βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και της κλιματικής αλλαγής,
- ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας και διατήρησης θέσεων εργασίας

Η μεταρρύθμιση του 2013 διατηρεί πολλά από τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής της αγροτικής ανάπτυξης της περιόδου 2007-2013. Συγκεκριμένα, όπως και στο παρελθόν, η πολιτική θα υλοποιείται με βάση εθνικά και περιφερειακά

³¹ΟΠΕΚΕΠΕ: Δικαιώματα Βασικής Ενίσχυσης - Υπολογισμός Δικαιωμάτων Βασικής Ενίσχυσης, Δ/ση Άμεσων Ενισχύσεων & Αγοράς, Τμήμα Διαχείρισης Δικαιωμάτων, Μάρτιος 2015

³²European Commission, Αγροτική Ανάπτυξη 2014-2020: <http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020>

προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης (ΠΑΑ) επταετούς διάρκειας. Ωστόσο όμως φέρνει σημαντικές αλλαγές³³:

- βελτιώνοντας τη στρατηγική των ΠΑΑ
- ενισχύοντας το περιεχόμενο των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης,
- απλουστεύοντας τους κανόνες,
- περιορίζοντας το διοικητικό φόρτο όπου υπάρχει και
- συνδέοντας την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης με άλλα ευρωπαϊκά επενδυτικά ταμεία.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της ΚΑΠ, η **αγροτική ανάπτυξη** επιδιώκει να διατηρήσει την ύπαιθρο στηρίζοντας προγράμματα επενδύσεων, εκσυγχρονισμού και στήριξης των δραστηριοτήτων, τόσο των γεωργικών όσο και των μη γεωργικών. Τα κράτη-μέλη λοιπόν είναι υποχρεωμένα να καταρτίζουν τα ΠΑΑ με βάση τουλάχιστον τέσσερις από τις έξι **κοινές προτεραιότητες**³⁴ της ΕΕ:

1. στήριξη της μεταφοράς γνώσεων και καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές
2. τόνωση της ανταγωνιστικότητας, ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας σε όλες τις περιφέρειες και προώθηση των καινοτόμων γεωργικών τεχνολογιών και της βιώσιμης διαχείρισης των δασών,
3. προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων της διαχείρισης της επικινδυνότητας και της καλής διαβίωσης των ζώων
4. αποκατάσταση, προστασία και ανάπτυξη των οικοσυστημάτων που συνδέονται με τη γεωργία και τη δασοπονία
5. ενθάρρυνση της αποδοτικότητας των πόρων και της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους τομείς της γεωργίας, των τροφίμων και της δασοπονίας και με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:
  - αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ύδατος από τη γεωργία
  - αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ενέργειας στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων
  - διευκόλυνση του εφοδιασμού και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υποπροϊόντων, αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός των τροφίμων για τους σκοπούς της βιοοικονομίας
  - μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία,
  - προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία
6. προαγωγή της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Επιπλέον τα κράτη-μέλη ή οι **περιφέρειες** θα μπορούν να καταρτίζουν υποπρογράμματα, τα οποία θα στοχεύουν στους νέους αγρότες, στις μικρές εκμεταλλεύσεις, στις ορεινές περιοχές και τέλος στις μικρές αλυσίδες εφοδιασμού.

Τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης εφαρμόζονται σε όλες τις αγροτικές περιοχές της Ένωσης σε αντίθεση με την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ η οποία εφαρμόζεται με σκοπό να βοηθήσει τις φτωχές περιφέρειες της ΕΕ.

³³European Commission, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη, Αγροτική Ανάπτυξη 2014-2020, http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_el.htm

³⁴MEMO Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

Ένα τέτοιο πρόγραμμα ενίσχυσης της αγροτικής οικονομίας που ωθεί τους τοπικούς φορείς να αναπτύξουν δράση σε τοπικό επίπεδο είναι το πρόγραμμα LEADER. Υπενθυμίζεται πως σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες, τα κράτη μέλη οφείλουν να διαθέτουν για έργα LEADER τουλάχιστον το 5% του προϋπολογισμού τους για την αγροτική ανάπτυξη. Η στήριξη στην τοπική ανάπτυξη στο πλαίσιο του LEADER από το ΕΓΤΑΑ καλύπτει όχι μόνον έργα διατοπικής συνεργασίας μεταξύ ομάδων εντός ορισμένου κράτους μέλους, αλλά και έργα διακρατικής συνεργασίας μεταξύ περιοχών και ομάδων σε διάφορα κράτη μέλη ή έργα διακρατικής συνεργασίας κρατών μελών με τρίτες χώρες³⁵. Σημαντική παράμετρος κάθε προγράμματος που αφορά στην αγροτική ανάπτυξη είναι να εμπεριέχει μέτρα για την προστασία και τη βελτίωση των φυσικών πόρων και της υπαίθρου. Τα κονδύλια δαπανούνται για τη χρηματοδότηση μέτρων προστασίας και διατήρησης της υπαίθρου, αλλά και μέτρων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, όπως η διαφύλαξη της καλής ποιότητας του νερού, η βιώσιμη διαχείριση της γης, η δεινροφύτευση για την πρόληψη της διάβρωσης και των πλημμυρών.

4.4. Επιμέρους Χαρακτηριστικά της νέας ΚΑΠ

Η ΚΑΠ εξελίσσεται συνεχώς ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας, της αγοράς και του ανταγωνισμού της αγροτικής οικονομίας της ΕΕ, αλλά και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης. Μέσω της ΚΑΠ η ΕΕ προσπαθεί να «προστατέψει» τους αγρότες, το περιβάλλον, τη βιοποικιλότητα, τα τρόφιμα που φτάνουν στους πολίτες της, την υγεία και την καλή μεταχείριση των ζώων, να επιτρέπει στους γεωργούς να έχουν ένα αξιοπρεπές εισόδημα, να διαφυλάττει την προάσπιση των συμφερόντων των καταναλωτών και να δώσει ώθηση για οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλα, επιδιώκει να διατηρηθούν οι αγροτικές κοινωνίες και η ύπαιθρος ως πολύτιμο τμήμα της ευρωπαϊκής κληρονομιάς. Επίσης σημαντικό για την ΕΕ είναι να αξιοποιούνται καλύτερα οι δημοσιονομικοί πόροι μέσω μιας κοινής πολιτικής απ' ό,τι θα επιτυγχάνονταν με την ύπαρξη πολλών και διαφορετικών εθνικών πολιτικών.

4.4.1. Οι Τιμές των Τροφίμων

Η επέλαση των πολυεθνικών και κατ' επέκταση της παγκοσμιοποίησης, διαδραμάτισε αρνητικό ρόλο για τους αγρότες και για τις τιμές των τροφίμων. Οι τιμές παραγωγού αντιστοιχούν σε σχετικά μικρό μέρος των τιμών που καταβάλλουν οι καταναλωτές για τα τρόφιμα που αγοράζουν. Επίσης, η αύξηση των τιμών για τον Ευρωπαϊό καταναλωτή δε σημαίνει και αύξηση των εισοδημάτων για τους γεωργούς, οι οποίοι επίσης αντιμετωπίζουν και αύξηση του κόστους παραγωγής τους. Συνεχώς, οι γεωργοί γίνονται ευάλωτοι στις ολοένα και πιο συχνές και ακραίες διακυμάνσεις της αγοράς και των τιμών. Αυτός είναι ο λόγος που δικαιολογεί το σημαντικό ρόλο που

---

³⁵Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κ του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1698/2005 του Συμβουλίου

έχει ο δημόσιος τομέας μέσω της νέας ΚΑΠ, στην εξασφάλιση σταθερότητας για τους αγρότες προκειμένου να παρασχεθεί ένα «δίκτυ ασφαλείας» και να τους αποζημιώσει για τις υπηρεσίες που παρέχουν στο κοινωνικό σύνολο γενικότερα.

Εικόνα 2: Συγκριτική κατάσταση γεωργικού και μη γεωργικού εισοδήματος

Σημείωση: Οι αριθμοί αντιστοιχούν στον ευρωπαϊκό μέσο όρο εσόδων από επιχειρηματική δραστηριότητα στη γεωργία ανά μη έμμισθη ετήσια μονάδα εργασίας ως ποσοστού επί τοις εκατό του μέσου μισθού στη συνολική οικονομία ανά ισοδύναμο πλήρους εργασίας.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

4.4.2. Η ΚΑΠ και το περιβάλλον

Η ύπαιθρος δε βρίσκεται στην αρχική φυσική της κατάσταση, αλλά έχει διαμορφωθεί από τη γεωργία στο πέρασμα των αιώνων. Η κλιματική αλλαγή μπορεί να έχει δυσμενείς συνέπειες για το περιβάλλον αλλά και για τους γεωργούς. Η ΚΑΠ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος και στην επίτευξη μιας ισόρροπης κατάστασης. Ο ρόλος αυτός αναμένεται να γίνει ακόμη πιο καθοριστικός τα επόμενα χρόνια. Μέσω της νέας μεταρρύθμισης της ΚΑΠ κάθε γεωργός θα συμβάλει στη βιωσιμότητα και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Μέσω της ΚΑΠ 2014-2020 θα επενδυθεί ποσό άνω των € 100 δις, το οποίο θα συνδράμει τη γεωργία στην αντιμετώπιση των προκλήσεων, της ποιότητας του εδάφους και των υδάτων, της βιοποικιλότητας και της κλιματικής αλλαγής με τις ακόλουθες πολιτικές³⁶:

³⁶MEMO Ευρωπαϊκής Επιτροπής, «Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη», Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

- «Περιβαλλοντικός προσανατολισμός»: 30% των άμεσων ενισχύσεων θα συνδέονται με την τήρηση τριών επωφελών για το περιβάλλον γεωργικών πρακτικών:
  1. διαφοροποίηση των καλλιεργειών,
  2. διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων,
  3. διατήρηση του 5%, και στη συνέχεια του 7%, περιοχών οικολογικής εστίασης από το 2018.
- Τουλάχιστον το 30% του προϋπολογισμού των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να διατεθεί σε γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, σε ενισχύσεις προς τη βιολογική γεωργία ή σε έργα που συνδέονται με επενδύσεις ή μέτρα καινοτομίας που ωφελούν το περιβάλλον.
- Τα γεωργικά και περιβαλλοντικά μέτρα θα ενισχυθούν. Θα είναι συμπληρωματικά των πρακτικών που υποστηρίζονται στο πλαίσιο του περιβαλλοντικού προσανατολισμού. Τα προγράμματα αυτά πρέπει να είναι φιλόδοξα και αποτελεσματικά σε ότι αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η ΚΑΠ βοηθά πλέον τους γεωργούς να καλλιεργούν με τρόπους που συνεπάγονται μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, να χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές τεχνικές, να πληρούν τα πρότυπα που αφορούν στη δημόσια υγεία, την προστασία του περιβάλλοντος και την καλή μεταχείριση των ζώων, να χρησιμοποιούν με πιο παραγωγικό τρόπο τα δάση και τις δασικές εκτάσεις και να αναπτύσσουν νέες χρήσεις των γεωργικών προϊόντων σε τομείς όπως η κοσμητολογία, η ιατρική και οι χειροτεχνίες.

Επίσης, η ΕΕ ρίχνει μεγάλο βάρος σε πολιτικές για την προώθηση της βιολογικής γεωργίας η οποία σέβεται τους φυσικούς κύκλους των φυτών και των ζώων. Γι αυτό το λόγο θέσπισε κανόνες που αφορούσαν στη σήμανση και στην ιχνηλασιμότητα και απέβλεπαν στη διασφάλιση της ποιότητας και της αυθεντικότητας των βιολογικών προϊόντων. Σχεδιάστηκε ευρωπαϊκό λογότυπο για τα βιολογικά προϊόντα που πληρούν τα πρότυπα βιολογικής παραγωγής, ενώ επιπλέον, οι παραγωγοί βιολογικών τροφίμων υπόκεινται σε αυστηρή διαδικασία πιστοποίησης πριν αποκτήσουν το δικαίωμα χρήσης του λογοτύπου αυτού³⁷.

Επιπρόσθετα, σημαντικός είναι ο ρόλος του προγράμματος Natura 2000. Πρόκειται για ένα δίκτυο περίπου 25.000 περιοχών, το οποίο αποσκοπεί στην προστασία της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη. Δεν πρόκειται για «περιφραγμένες» προστατευόμενες περιοχές αλλά για περιοχές ανοιχτές που συχνά εξαρτώνται από βιώσιμες ανθρώπινες δραστηριότητες, οι οποίες τις έχουν διαμορφώσει και διατηρήσει για χρόνια. Αρκετές από αυτές βρίσκονται σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις και οι γεωργοί αναλαμβάνουν τη διαχείριση της γης με συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να διατηρείται η βιοποικιλότητα³⁸. Επίσης το πρόγραμμα στηρίζει τους γεωργούς που επιθυμούν να αναδασώσουν μέρος της γεωργικής γης τους.

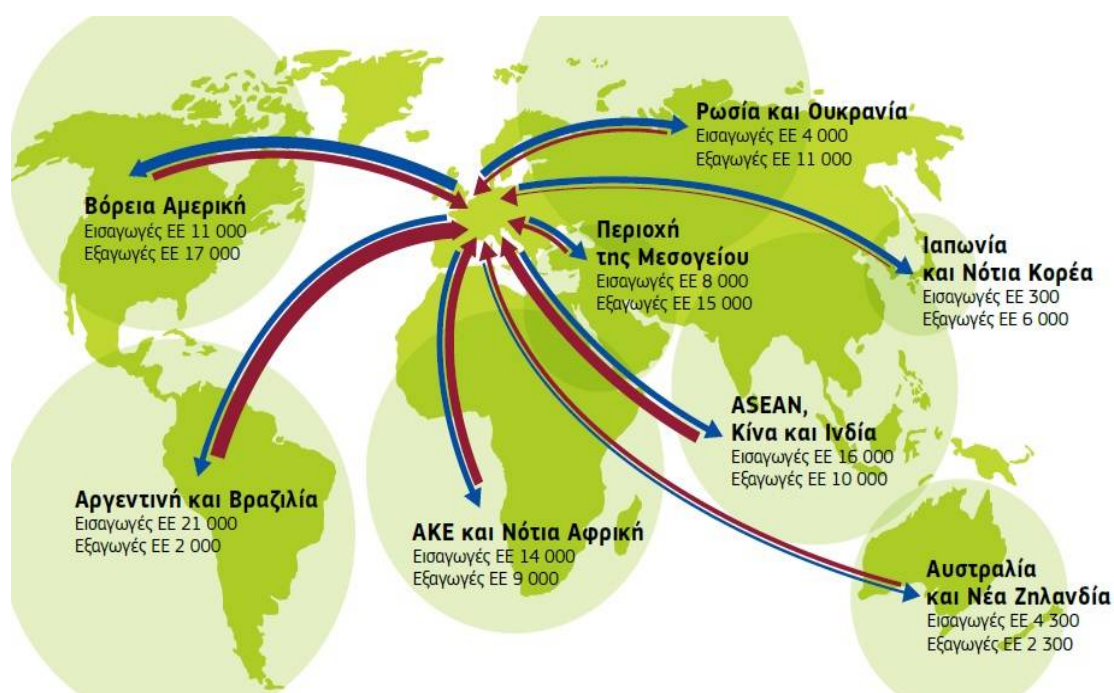
³⁷MEMO Ευρωπαϊκής Επιτροπής, «Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη», Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

³⁸Ευρωπαϊκή Ένωση, Τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γεωργία - Κοινή γεωργική πολιτική της ΕΕ: «...στόχος η επισιτιστική μας ασφάλεια, η διαφύλαξη της υπαίθρου και η προστασία του περιβάλλοντος...», http://europa.eu/pol/index_el.htm

4.4.3. ΚΑΠ και εμπόριο

Στρατηγικός στόχος της ΕΕ τα τελευταία χρόνια είναι το άνοιγμα των αγορών της. Πάνω από το μισό των γεωργικών εισαγωγών της Ένωσης προέρχονται από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Λόγω των διμερών συμφωνιών που έχουν συναφθεί με τρίτες χώρες, οι δασμοί για τις εισαγωγές γεωργικών προϊόντων στην ΕΕ είναι χαμηλοί και οι φτωχότερες χώρες του κόσμου μπορούν να εξάγουν απεριόριστες ποσότητες στην ΕΕ χωρίς δασμούς³⁹. Η ΚΑΠ προστατεύει τους γεωργούς επιτρέποντάς τους να λειτουργούν με συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού στην παγκόσμια αγορά, εξασφαλίζοντάς τους ένα σταθερό εισόδημα. Ένα υγιές και αμφίδρομο εμπόριο δίνει τη δυνατότητα στην Ευρώπη να χρησιμοποιεί το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα στην παραγωγή μεταποιημένων τροφίμων υψηλής αξίας μιας και οι αγορές αναπτυσσόμενων χωρών, όπως η Κίνα και η Ινδία, προσφέρουν τεράστιες ευκαιρίες. Τέλος, στηρίζοντας τον ρόλο του ΠΟΕ, η ΕΕ συμβάλλει στη διατήρηση ενός ελεύθερου και περισσότερο δίκαιου, από ότι στο παρελθόν, για όλες τις χώρες του κόσμου.

Εικόνα 3: Η ροή εισαγωγών και εξαγωγών γεωργικών προϊόντων από και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση

Μέσος όρος για τα έτη 2010-2012

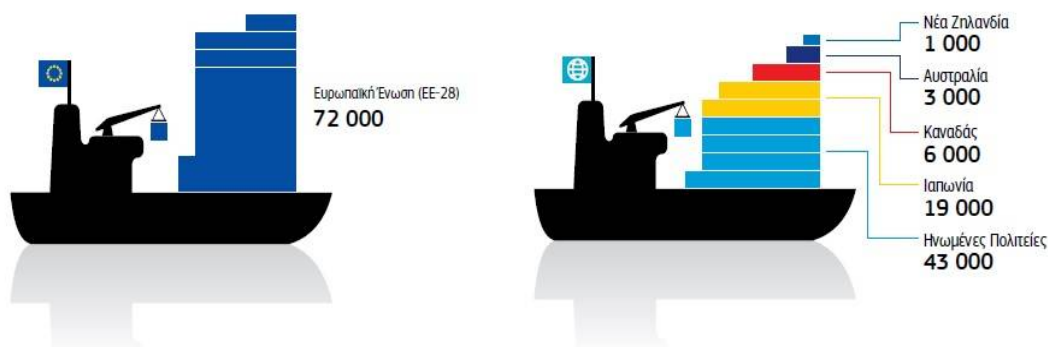
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

³⁹European Commission, Μεταρρύθμιση της ΚΓΠ - Επεξήγηση των βασικών στοιχείων, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013

4.4.4. ΕΕ και αναπτυσσόμενες χώρες

Όπως επισημάνθηκε, η ΕΕ αποτελεί το μεγαλύτερο εισαγωγέα τροφίμων παγκοσμίως, απορροφώντας το 71 % των γεωργικών εξαγωγών των αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ περίπου το 1/3 των εξαγωγών των χωρών αυτών προορίζεται για την ΕΕ. Κάθε χρόνο, η ΕΕ εισάγει γεωργικά προϊόντα αξίας περίπου € 60 δις από αναπτυσσόμενες χώρες, συνάπτοντας δασμολογικές συμφωνίες. Σε αυτές χορηγεί μεγαλύτερη βοήθεια συνδεδεμένη με το εμπόριο, απ' ότι σε όλες τις άλλες χώρες του κόσμου μαζί και μάλιστα την τελευταία τριετία, το ύψος της βοήθειας αυτής ανήλθε σε € 1 δις ετησίως⁴⁰.

Εικόνα 4: Εισαγωγές Γεωργικών Προϊόντων από Αναπτυσσόμενες χώρες

Σε εκατομμύρια ευρώ. Μέσος όρος για τα έτη 2011-2013.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

4.4.5. Ασφάλεια και ποιότητα τροφίμων

Η ΕΕ, μέσω των πολιτικών της ΚΑΠ, έχει βελτιώσει σημαντικά την ασφάλεια τροφίμων μετά τη δεκαετία του 1990, λαμβάνοντας μέτρα υγιεινής και κανόνες για την υγεία των ζώων και των φυτών και ελέγχου των υπολειμμάτων φυτοφαρμάκων και πρόσθετων ουσιών στα είδη διατροφής. Επιπλέον η ΕΕ για να διασφαλίσει και να εγγυηθεί την ποιότητα των τροφίμων έχει καταρτίσει κανόνες⁴¹:

- προδιαγραφές εμπορίας τις οποίες πρέπει να πληρούν όλα τα προϊόντα που πωλούνται στην ΕΕ
- προαιρετικές ενδείξεις ποιότητας στην ετικέτα
- ευρωπαϊκά συστήματα ποιότητας για την αναγνώριση των προϊόντων με ειδικό χαρακτηριστικό ποιότητας:
  1. «Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης» (ΠΟΠ) ή «Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη» (ΠΓΕ), όσον αφορά την ποιότητα που συνδέεται με τη γεωγραφική προέλευση·
  2. «Εγγυημένο Παραδοσιακό Ιδιότυπο Προϊόν» (ΕΠΙΠ)·

⁴⁰Ευρωπαϊκή Ένωση, Τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γεωργία - Κοινή γεωργική πολιτική της ΕΕ: «...στόχος η επισιτιστική μας ασφάλεια, η διαφύλαξη της υπαίθρου και η προστασία του περιβάλλοντος...», http://europa.eu/pol/index_el.htm

⁴¹European Commission, Agriculture and Rural Development Quality policy: http://ec.europa.eu/agriculture/quality/index_en.htm

3. έναν ειδικό λογότυπο της ΕΕ για βιολογικά προϊόντα που πληρούν αυστηρές προϋποθέσεις παραγωγής·
4. οδηγίες για τη βελτίωση των συστημάτων πιστοποίησης της ποιότητας των τροφίμων, ώστε να εξασφαλίζεται η τήρηση ορισμένων χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της μεθόδου παραγωγής του.

Κατά γενική ομολογία, οι Ευρωπαίοι γεωργοί παρέχουν ασφαλή και υψηλής ποιότητας τρόφιμα, διατηρώντας ηγετική θέση σε τομείς όπως το ελαιόλαδο, τα γαλακτοκομικά, το κρέας, ο οίνος και τα αλκοολούχα ποτά.

4.4.6. Υγεία και Μεταχείριση των Ζώων

Η ΚΑΠ χορηγεί ενισχύσεις στους κτηνοτρόφους με σκοπό να βελτιώσουν της συνθήκες μεταχείρισης των ζώων που χρησιμοποιούν στο γεωργικό τομέα. Έτσι, όλες οι ενισχύσεις που καταβάλλονται στους δικαιούχους στο πλαίσιο της ΚΑΠ χορηγούνται με την προϋπόθεση ότι αυτοί τηρούν τα ελάχιστα πρότυπα καλής μεταχείρισης των ζώων. Επιπρόσθετα οι κτηνοτρόφοι που επενδύουν στη βελτίωση των συστημάτων εκτροφής δικαιούνται επιπλέον ενισχύσεις. Η τήρηση των προτύπων μεταχείρισης των ζώων είναι υποχρεωτική και για τη βιολογική κτηνοτροφία, κάτι που καθιστά όμως την παραγωγή τροφίμων στην Ευρώπη αρκετά πιο κοστοβόρα σε σχέση με άλλες χώρες όπου δεν εφαρμόζονται τόσο αυστηροί κανόνες⁴². Χωρίς τη στήριξη όμως της ΚΑΠ, οι γεωργοί και κτηνοτρόφοι της ΕΕ θα ήταν πολύ δύσκολο να αντέξουν οικονομικά στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

4.4.7. ΚΑΠ και δίκαιη μεταχείριση των αγροτών

Οι περισσότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις στην Ευρώπη είναι μικρές. Ο μέσος γεωργός διαθέτει μόλις 12 εκτάρια γης ενώ τα 2/3 των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν ξεπερνούν σε μέγεθος τα 5 εκτάρια⁴³. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δυσκολία των αγροτών να επιτύχουν την καλύτερη τιμή αγοράς για το προϊόν τους λόγω του μικρού όγκου παραγωγής. Οι προσπάθειες για βελτίωση της ποιότητας βάσει των ευρωπαϊκών κανόνων ενδέχεται να μην ανταμείβονται από την τιμή αγοράς. Η ΕΕ μέσω της ΚΑΠ ενθαρρύνει τους αγρότες να δημιουργήσουν οργανώσεις παραγωγών ώστε να τους επιτρέπεται να πωλούν τα προϊόντα τους συλλογικά, ασκώντας μεγαλύτερη πίεση στην αγορά, στο πλαίσιο της τροφικής αλυσίδας, αλλά και να επιδιώκουν μορφές συνεργασίας οι οποίες να τους παρέχουν μεγαλύτερες δυνατότητες επιβολής στην αγορά που αποβλέπει στην αύξηση των περιθωρίων κέρδους και της ανταγωνιστικότητάς τους. Τους ωθεί επίσης σε εξειδικευμένους τύπους παραγωγής και τέλος στη δημιουργία ταμείων αλληλοβοήθειας και ασφάλισης καλλιεργειών, που προστατεύουν τους γεωργούς από την έλλειψη σταθερότητας των αγροτών και την πτώση των τιμών.

⁴²European Commission, Food Safety - Animals Welfare – Animal Health Policy Development, http://ec.europa.eu/food/animals/index_en.htm

⁴³European Commission, Agricultural statistics and indicators, Agriculture in the European Union - Statistical and economic information: <http://ec.europa.eu/agriculture/statistics>

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο αγροτικός τομέας στην πάροδο των χρόνων και υπό τις πιέσεις της νέας παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας, υπέστη σημαντικότερες και θεμελιώδους σημασίας αλλαγές. Η Ένωση, μέσω της ΚΑΠ, προσπάθησε και προσπαθεί να οχυρώσει την αγροτική οικονομία, προστατεύοντάς την από τις αλλαγές που συντελούνται παγκοσμίως. Η διαδικασία εκβιομηχάνισης και ο ευρύτερος εκσυγχρονισμός των δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα, ενίσχυσαν τις μεταναστευτικές ροές, οδηγώντας στη μείωση του αγροτικού πληθυσμού της Ευρώπης.

Αθροιστικά στα 50 χρόνια που υφίσταται η ΚΑΠ (σχεδόν 35 στην Ελλάδα), ο περιορισμός του κρατικού παρεμβατισμού, οι αποφάσεις του ΠΟΕ, η γιγάντωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή τομέα κ.α., συντέλεσαν στην αποδυνάμωση της μικρής και μεσαίας κλίμακας αγροτικής παραγωγής και περιορισμό των οικογενειακών αγροτικών επιχειρήσεων. Οι κλιματικές αλλαγές και η εξουθένωση του περιβαλλοντικού κεφαλαίου συνέβαλαν επίσης, ως συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, στον περιορισμό και τη μετεξέλιξη του τύπου των αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Η νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε από την παγκοσμιοποίηση δεν είχε βεβαίως μόνο αρνητικές συνέπειες. Δημιούργησε προϋποθέσεις και ευκαιρίες ανάπτυξης. Η Ευρώπη μέσω της ΚΑΠ προσπαθεί διαχρονικά να απαντήσει στις σύγχρονες προκλήσεις της αγροτικής οικονομίας.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, αποτελεί την πρώτη και ίσως πιο πλήρη κοινή πολιτική των κρατών μελών της ΕΕ. Τα τελευταία πενήντα χρόνια προσφέρει οφέλη σε όλους τους πολίτες της Ένωσης. Από τη δημιουργία της έχει υποστεί αρκετές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ανταποκρίνεται στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στην Ευρώπη. Ο πρωταρχικός στόχος παραμένει η εξασφάλιση της διατροφής των πολιτών της ΕΕ με υγιεινά, ποιοτικά και ασφαλή τρόφιμα σε προσιτές και δίκαιες τιμές, τόσο για τους καταναλωτές όσο και για τους παραγωγούς.

Η ΚΑΠ δημιουργήθηκε ως ανάγκη να αποτραπεί η επισιτιστική ανεπάρκεια που αντιμετώπισε η Ευρώπη τα χρόνια μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αργότερα, τη δεκαετία του 1980, μεταρρυθμίστηκε προς μια πιο φιλελεύθερη κατεύθυνση μειώνοντας τον κρατικό προστατευτισμό. Λήφθηκαν διάφορα μέτρα ώστε τα επίπεδα παραγωγής να προσεγγίζουν τις ανάγκες της ελεύθερης αγοράς, μιας και λόγω της επιτυχίας της ΚΑΠ, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις παράγουν περισσότερα τρόφιμα από όσα χρειάζονται οι καταναλωτές, με αποτέλεσμα τη δημιουργία «βουνών από τρόφιμα».

Τη δεκαετία του 1990, η ΚΑΠ αλλάζει κατεύθυνση και χρησιμοποιεί πολιτικές για τη στήριξη των παραγωγών και όχι της αγοράς. Παρατηρείται για πρώτη φορά η καθιέρωση των άμεσων ενισχύσεων προς τους γεωργούς, οι οποίοι πλέον καλούνται να χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές. Η μεταρρύθμιση αυτή συμπίπτει χρονικά με τη Διάσκεψη Κορυφής για το περιβάλλον, το 1992, στην οποία γεννιέται η Αρχή της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Στη συνέχεια θεσπίστηκε η «Agenda 2000» με την οποία λαμβάνονται μέτρα για την αγροτική ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος, την ασφάλεια των τροφίμων.

Σημαντική είναι η μεταρρύθμιση που έρχεται το 2003, η οποία είχε στόχο την εισοδηματική ενίσχυση. Η εν λόγω μεταρρύθμιση αποσύνδεσε τις ενισχύσεις που λάμβαναν οι γεωργοί από τον όγκο και το είδος των παραγόμενων προϊόντων και οι

αγρότες έκτοτε λάμβαναν εισοδηματική ενίσχυση υπό τον όρο ότι πρωταρχικό μέλημα θα ήταν η φροντίδα της εκμετάλλευσης, ικανοποιώντας παράλληλα τους κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος, ασφάλειας των τροφίμων και καλής μεταχείρισης του ζωικού κεφαλαίου (Μπαλτάς, 2005).

Το 2008, οι Υπουργοί Γεωργίας αποφάσισαν μια ακόμα αναθεώρηση της ΚΑΠ. Η νέα αυτή διαδικασία ονομάστηκε «διαγνωστικός έλεγχος» και αποσκοπούσε στον εκσυγχρονισμό, στην απλοποίηση και στον εξορθολογισμό της ΚΑΠ. Ταυτόχρονα αποφασίστηκε και η μείωση των άμεσων πληρωμών για τους μεγάλους αγρότες (σε μια προσπάθεια να αποτραπεί η περαιτέρω βιομηχανοποίηση της παραγωγής) και η μεταφορά των εξοικονομούμενων πόρων στο ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (σε μια προσπάθεια να θεραπευτούν και τα φαινόμενα - αποτελέσματα της πολιτικής των άμεσων ενισχύσεων - της στρέβλωσης στη σύνθεση της αγροτικής παραγωγής και της απομόνωσης των παραγωγών από τις δυνάμεις της αγοράς).

Στόχος της νεοεισαχθείσας αυτής πολιτικής ήταν να προσαρμοσθεί καλύτερα στις προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή γεωργία, όπως αυτές της κλιματικής αλλαγής, της ανάγκης για αποτελεσματικότερη διαχείριση των υδάτινων πόρων, της προστασίας της βιοποικιλότητας και της παραγωγής πράσινης ενέργειας. Με τις νέες αυτές ρυθμίσεις, οι άμεσες πληρωμές είναι πλήρως αποσυνδεδεμένες από την αγροτική παραγωγή και συνδέονται απευθείας με το σύστημα της ενιαίας ενίσχυσης.

Η πιο πρόσφατη θεμελιώδης μεταρρύθμιση της ΚΑΠ συντελέστηκε στις αρχές της δεκαετίας που διανύουμε, το 2013, και σύμφωνα με αυτή αποφασίστηκε και εφαρμόστηκε ανακατανομή των ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη – μέλη στο πλαίσιο μιας πιο δίκαιης και ισορροπημένης κατεύθυνσης, ενώ για πρώτη φορά καθιερώθηκε η «πράσινη ενίσχυση» η οποία καταβάλλεται σε γεωργούς που εφαρμόζουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον.

Ιδιαίτερα μετά την τελευταία της αυτή μεταρρύθμιση, η μετονομασθείσα πλέον σε ΚΓΠ, λαμβάνοντας υπόψη της τις προσδοκίες της κοινωνίας, προκάλεσε αλλαγές όπως οι εξής:

1. Οι «άμεσες ενισχύσεις» θα γίνουν πιο πράσινες.
2. Η θέση των γεωργών στην τροφική αλυσίδα θα ενισχυθεί.
3. Η αγροτική πολιτική στο σύνολο της θα γίνει αποδοτική και διαφανής.

Με την τελευταία αναθεώρηση εισήχθη η πλήρης αποδέσμευση της οικονομικής ενίσχυσης από τον όγκο της παραγωγής, θεσμοθετήθηκε η συμμόρφωση των αγροτών με περιβαλλοντικά κριτήρια και ποιοτικά πρότυπα και σε ορισμένες περιπτώσεις περιορίστηκε η εισοδηματική στήριξη των μεγαλύτερων σε μέγεθος αγροτικών εκμεταλλεύσεων, ενώ οι εξοικονομούμενοι πόροι διατέθηκαν για την αγροτική ανάπτυξη. Η αποδέσμευση αυτή σηματοδότησε το γεγονός ότι οι αγρότες μπορούσαν πλέον να λαμβάνουν την ίδια με το παρελθόν επιδότηση (ενιαία ενίσχυση), ανεξάρτητα από τα ποια ή πόσα προϊόντα θα παράξουν στο μέλλον ή ακόμα και χωρίς να έχουν αγροτική παραγωγή, αρκεί να διασφαλίζουν ότι η αγροτική τους εκμετάλλευση παραμένει σε περιβαλλοντικά βιώσιμη κατάσταση.

Οι μειώσεις στις επιδοτούμενες ποσότητες όπως και στις δαπάνες των επιδοτήσεων των εξαγωγών επέφεραν ελάχιστους περιορισμούς στις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων. Παρ' όλα αυτά, το βέβαιο είναι ότι με τις επιδράσεις των διεθνών εμπορικών συμφωνιών -κυρίως με αναπτυσσόμενες χώρες-, η διασφάλιση παραγωγής συγκεκριμένων ποσοτήτων αγροτικών προϊόντων παύει να είναι προτεραιότητα της ΕΕ και η νέα στοχοθέτηση της ΚΓΠ μετατοπίζεται από την εξασφάλιση της επισιτιστικής επάρκειας σε πιο "ευγενείς" προτεραιότητες που κινούνται προς την

κατεύθυνση της στήριξης των αγροτικών εισοδημάτων με προϋποθέσεις τήρησης **κριτηρίων περιβαλλοντικού και ποιοτικού χαρακτήρα.**

Επιπρόσθετα, στις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντάχθηκε η πολιτική για την **ποιότητα των αγροτικών προϊόντων.** Αυτή η νέα επιδίωξη ήταν που καθιέρωσε και τον πρακτικό εμπλουτισμό των αναγραφόμενων πληροφοριών από τους παραγωγούς προς αγοραστές και καταναλωτές, σχετικά με τα χαρακτηριστικά των προϊόντων.

Οι βασικές μεταρρυθμίσεις της ΚΓΠ, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής: Από τη **στήριξη του προϊόντος** (που προκρίθηκε την εποχή της επισιτιστικής ανασφάλειας) μεταποπίστηκε το κέντρο βάρους στη **στήριξη του παραγωγού** (όταν άρχισε ο περιορισμός των ενισχύσεων για αύξηση της παραγωγής) και σήμερα στη **στήριξη του περιβάλλοντος και της αγροτικής γης** (εφόσον αποδείχθηκε ότι το έως σήμερα παραγωγικό μοντέλο επέφερε σημαντικές περιβαλλοντικές οχλήσεις).

Οι εξελίξεις αυτές στην ΚΓΠ εκφράζουν τις νέες απαιτήσεις των καταναλωτών και ολόκληρης της ευρωπαϊκής κοινωνίας για κατανάλωση ποιοτικών αγροτικών προϊόντων και προστασία των περιβαλλοντικών πόρων. Ενισχύθηκαν όμως παράλληλα οι διεθνείς πιέσεις προς τον ΠΟΕ για περιορισμό της στήριξης της γεωργίας, ιδίως μέσω της πολιτικής των επιδοτήσεων που λειτουργούσε στρεβλωτικά για το διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων. Έτσι, με δεδομένες την απροθυμία για αύξηση των δαπανών και τη "φθηνή" και επαρκή διάθεση στην ΕΕ αγροτικών προϊόντων παραγόμενων από τρίτες χώρες, η μεταρρύθμιση της νέας ΚΓΠ δομήθηκε προσανατολισμένη στην κατεύθυνση μείωσης της συνολικής στήριξης της γεωργίας.

Η ΚΓΠ 2014-2020 καλείται πλέον να ενισχύσει την επισιτιστική ποιότητα, να καταπολεμήσει τις επιδράσεις των κλιματικών αλλαγών μέσω της μη περαιτέρω επιβάρυνσης του περιβάλλοντος και να δημιουργήσει ανάπτυξη και θέσεις εργασίας στις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης, με βασικό στόχο μια «έξυπνη», βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς, αειφόρο αγροτική ανάπτυξη.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Μέρμηγκας Γ. – Μουτσάτσος Δ.**, «ΠΟΕ ΓΥΡΟΣ DOHA, ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, Ο ΠΥΛΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ Ε.Ε.», Μάιος 2008, http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/MOUTS/Microsoft%20Word%20-%20DOMSUPPORTEvaluationRev3_1.pdf
2. **Μούσης Ν.**, «Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές», εκδ. Παπαζήσης, Σεπτ. 2015
3. **Μουτσάτσος Δ.**, «Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΓΥΡΟΥ DOHA, Από τη Doha στο Cancun και στη "Συμφωνία-Πλαίσιο" της Γενεύης», Αύγουστος 2004
4. **Μπελιτσού Αικ.**, «Έλεγχος Υγείας ΚΑΠ», Οικονομολόγος στη Διεύθυνση Αγροτικής Πολιτικής & Τεκμηρίωσης Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 29 Ιουν. 2009, αναδημοσίευση φύλλου 1890 της εφημερίδας Agrenda, www.agronews.gr/business/fakeloi/arthro/48683/
5. **Μωϋσίδης Α.**, «Συμβολοιακή Παραγωγή στην Ελλάδα. Μια σύγχρονη μορφή ενσωμάτωσης του αγροτικού τομέα στον καπιταλισμό, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος», 1988
6. **Παπαγεωργίου Κ. - Σπάθης Π.**, «Αγροτική πολιτική», εκδ. ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ, 1 Σεπτ. 2000
7. **Παπαγεωργίου Κ.**, «Η Κοινή Αγροτική Πολιτική», στην έκδοση: «Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια», επιμέλεια: Μαραβέγιας, εκδ. Θεμέλιο, 2007
8. **Παπαδάκη Όλ. - Ελ. Παπαδοπούλου - Αν. Ομπαϊντού - Χρ. Λαδιάς**, «Η δράση των δυο πυλώνων της ΚΑΠ μετά το 2013», Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης, Τόμος VI, αριθμός 1, ERSA.gr, Δεκέμβριος 2015
9. **Πολύζου Π.**, Κείμενο Εργασίας «Η ιστορική πορεία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και το μέλλον της μετά το 2013», Προϊσταμένη Α' Τμήματος της Διεύθυνσης Αγροτικής Πολιτικής & Τεκμηρίωσης, Μάρτιος 2011, http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/Polyzou_CAP.pdf
10. **Σέμος Β. Α.**, «Αγροτική Πολιτική - Πολιτική Αγροτικών Προϊόντων», εκδ. Ζήτη, 2010
11. **Σέμος Β. Α.**, «Ευρωπαϊκή Ένωση και Κοινή Αγροτική Πολιτική», εκδ. Ζήτη, 2011
12. **Τόλιος Γ.**, «Περιβάλλον και αγροτική πολιτική σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης - Εναλλακτική Στρατηγική Αυτοδυναμίας Τροφίμων», εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα 2009
13. **Baltas, C.N.**, "The Effects of the Reform of the Common Agricultural Policy on EU Agriculture" in J.A.Brox, R. Caterall and P.E. Koveos (Eds.), Structural Reform and Transformation of Organizations and Business, APF Press, Toronto, Canada, pp. 223-236, 2005
14. **Friedman T.**, «Capitalism and Freedom», University of Chicago Press, 1962
15. **Howard H. P.**, «Visualizing Consolidation in the Global Seed Industry, 1996–2008», Sustainability 2009, Department of Community, Agriculture, Recreation and Resource Studies, Michigan State University, 316 Natural Resources, East Lansing, MI 48824, USA, published: 8 Dec. 2009

Νομοθετικό - Κανονιστικό - Θεσμικό Πλαίσιο:

1. Απόφαση του Συμβουλίου της 22/12/74 με την εξ'ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Σύναψη των Συμφωνιών που απέρρευσαν από τις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 336, τεύχος 37, της 23.12.1994
2. Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 1257/1999 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 17ης Μαΐου 1999, για τη στήριξη της Αγροτικής Ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών.
3. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 έως 1788/2003, του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστάτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 2019/93, (ΕΚ) αριθ. 1452/2001, (ΕΚ) αριθ. 1453/2001, (ΕΚ) αριθ. 1454/2001, (ΕΚ) αριθ. 1868/94, (ΕΚ) αριθ. 1251/1999, (ΕΚ) αριθ. 1254/1999, (ΕΚ) αριθ. 1673/2000, (ΕΟΚ) αριθ. 2358/71 και (ΕΚ) αριθμ. 2529/2001.
4. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή του Συστήματος Πολλαπλής Συμμόρφωσης», COM (2007), 147 τελικό, Βρυξέλλες 29 Μαρτ. 2007, σελ. 5 και 6.
5. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ - Προετοιμασία για το Check up της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, COM (2007) 722 τελικό, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 20.11.2007
6. Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012/C 326/01, Άρθρο 34, παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΚ.
7. European commission 2013, *EU budget 2013 - Financial Report* (Also covering Multiannual Financial Framework 2007–13), ISSN: 1830-7280
8. MEMO Ευρωπαϊκής Επιτροπής, "Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) και η γεωργία στην Ευρώπη", Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013
9. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1698/2005 του Συμβουλίου

Ιστότοποι:

1. Agronews - Άρθρο: Έλεγχος υγείας ΚΑΠ, 29/06/2009:
<http://www.agronews.gr/business/fakeloi/arthro/48683/>
2. Agronews - Άρθρο: Ερωταπαντήσεις για τη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, 01/07/2013:
<http://www.agronews.gr/business/olokliromenes-parousiaseis/arthro/98198/erotapadiseis-gia-ti-nea-koini-agrotiki-politiki/>

3. E.C., Τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γεωργία - Κοινή γεωργική πολιτική της ΕΕ, Στόχος η επισιτιστική μας ασφάλεια, η διαφύλαξη της υπαίθρου και η προστασία του περιβάλλοντος:
http://europa.eu/pol/index_el.htm
4. European Commission, Κοινή Γεωργική Πολιτική - Μια εταιρική σχέση μεταξύ Ευρώπης και γεωργών:
http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/2012_el.pdf
5. European Commission, Agricultural statistics and indicators, Agriculture in the European Union - Statistical and economic information:
<http://ec.europa.eu/agriculture/statistics>
6. European Commission, Agriculture and Rural Development Quality policy:
http://ec.europa.eu/agriculture/quality/index_en.htm
7. European Commission, Food Safety - Animals Welfare - Animal Health Policy Development:
http://ec.europa.eu/food/animals/index_en.htm
8. European Commission, Αγροτική Ανάπτυξη 2014-2020:
<http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020>
9. European Commission, Ανακοίνωση της Επιτροπής με θέμα «Η ΚΓΠ με χρονικό ορίζοντα το 2020»:
http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm
10. European Commission, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη, Αγροτική Ανάπτυξη 2014-2020:
http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_el.htm
11. European Commission, Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη:
http://ec.europa.eu/agriculture/index_el.htm
12. European Commission, Ενημερωτικό Σημείωμα: Μεταρρύθμιση της ΚΓΠ - Επεξήγηση των βασικών στοιχείων, Βρυξέλλες, 26 Ιουνίου 2013:
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_el.htm
13. European Parliament Fact Sheets, The reforms of the CAP, Legal Basis, Articles 32 to 38 EC:
http://www.europarl.europa.eu/facts_2004/4_1_2_en.htm
14. European Parliament, Agriculture and Rural Development, Comparison of Farmers' incomes in the EU member states:
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540374/IPOL_STU%282015%29540374_EN.pdf
15. Europedia, Article: Reasons for special treatment of agriculture in the EU:
http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/01/
16. Grain non profit organization, Article: "Global agribusiness: two decades of plunder":
http://www.grain.org/system/old/seedling_files/seed-10-07-2.pdf
17. Human Development Report 2005, «International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world», Published for the United Nations Development Program (UNDP)
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/266/hdr05_complete.pdf
18. Reason.com, Article: Six Reasons to Kill Farm Subsidies and Trade Barriers:
<https://reason.com/archives/2006/02/01/six-reasons-to-kill-farm-subsi>
19. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, Μελέτη για το ντάμπινγκ:
http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/12/2/325.pdf

20. Εξέλιξη - Κέντρο Βιώσιμης Επιχειρηματικότητας του Ομίλου Τραπέζης Πειραιώς, Μελέτη: "Η νέα ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας":
<http://www.excelixi.org/el/Knowledge-Base/Agro/1-Nea-KAP-2014-2020>
21. ΕΣΠΑ 2014 - 2020: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης:
<https://www.espa.gr/el/pages/DictionaryFS.aspx?item=224>
22. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, "Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση", Ο πρώτος πυλώνας της ΚΓΠ: II - Άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς, Albert Massot, 10/2015:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.5.html
23. Μπαλτάς Κ.Ν., "Ο Αγροτικός Τομέας της Ελλάδος στο Πλαίσιο του Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Περιβάλλοντος", διάλεξη στο Ο.Π.Α., 2013:
<https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/OIK131/%CE%94%CE%99%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%9E%CE%97%20%202014-15/%CE%94%CE%99%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%9E%CE%97%20%CE%BA%CE%B1%CE%B8%20%CE%9C%CE%A0%CE%91%CE%9B%CE%A4%CE%91%202014.doc>
24. ΟΠΕΚΕΠΕ: Δικαιώματα Βασικής Ενίσχυσης - Υπολογισμός Δικαιωμάτων Βασικής Ενίσχυσης, Δ/νση Άμεσων Ενισχύσεων & Αγοράς, Τμήμα Διαχείρισης Δικαιωμάτων, Μάρτιος 2015:
http://www.opekepe.gr/doc/June2010/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%20%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%87%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82%202015-2020_%CE%9D%CE%BF%CE%AD%CE%BC%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82%202015.pdf

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ

ΜΙΧΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ηλία Ηλιού 12, Δάφνη, Τ.Κ. 17237, Αττική
Τ: 210 9766073, Μ: 6977482142
E-mail: spyrosmichelis@gmail.com

Προσωπικές Πληροφορίες

Ημερομηνία γέννησης: 14/11/1983
Οικογενειακή κατάσταση: Άγαμος
Τόπος γέννησης: Πάτρα
Στρατιωτικές Υποχρεώσεις: Εκπληρωμένες (2008-09)

Εκπαίδευση

2014 – 2015

Επί πτυχίω Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών Εφηρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Πανεπιστήμιο: Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα: Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ειδίκευση: Περιφερειακού και Τοπικού Αναπτυξιακού Προγραμματισμού
Κατεύθυνση: Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

2001 – 2009

Πτυχίο Οικονομολόγου Περιφερειολόγου

Πανεπιστήμιο: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα: Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Βαθμός Πτυχίου: Καλώς

Επαγγελματική Εμπειρία

2007 – 2008

Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής

Πόλη: Πειραιάς
Θέση: Συνεργάτης Υπουργού

2008 – 2009

Δήμος Αθηναίων – Οργανισμός Νεολαίας & Άθλησης

Πόλη: Αθήνα
Θέση: Υπεύθυνος Ενεργειών Προβολής & Προώθησης

2009 – 2011

TLS ΕΠΕ

Πόλη: Αθήνα
Θέση: Εταίρος και υπεύθυνος για τη διαχείριση του πελατολογίου

2008 – 2011

Ατομική Εταιρεία

Πόλη: Αθήνα

Αντικείμενο: Συμβουλευτικές υπηρεσίες Επικοινωνίας, Προβολής και Δημοσίων Σχέσεων

Τεχνικές Ικανότητες

Άριστες γνώσεις χειρισμού Η/Υ (Word, Excel, Using the computer and managing files, Word Processing, Presentations and Drawing, Internet-Networking)

Κάτοχος άδειας οδήγησης κατηγορίας: Β1, Β, ΒΕ

Ξένες Γλώσσες

Αγγλικά (F.C.E. – Καλή προφορική και γραπτή γνώση)

Ιταλικά (Επαρκής προφορική και γραπτή γνώση)

Έξω-πανεπιστημιακές Δραστηριότητες

2002 - 2008

Εκλεγμένο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου Φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου και επί 2 έτη εκπρόσωπος φοιτητών στις Γενικές Συνελεύσεις του τμήματος Τοπικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

2013 – σήμερα

Εκλεγμένος μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου Πτυχιούχων Φοιτητών Παντείου Πανεπιστημίου «Ο Αριστοτέλης».

2007 - σήμερα

Εκλεγμένο μέλος της Κεντρικής Επιτροπής της Ο.Ν.ΝΕ.Δ..

2008 - σήμερα

Μέλος της Ένωσης Ελλήνων Περιφερειολόγων.

2013 - σήμερα

Εκλεγμένο μέλος της Συνέλευσης των Αντιπροσώπων του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος.

Συνέδρια - Σεμινάρια

Παρακολούθηση συνεδρίων - ημερίδων υπό την αιγίδα του Πάντειου Πανεπιστημίου και άλλων φορέων. Ενδεικτικά αναφέρω τα κάτωθι:

- 🚩 Θέμα: 'Η Ελληνική Οικονομία και οι προοπτικές ανάπτυξης της', που πραγματοποιήθηκε το 2007.

- ✚ Θέμα: ‘Η ανταγωνιστικότητα στον τομέα της επιχειρηματικότητας’, έτος παρακολούθησης 2005, υπό την αιγίδα του EOMMEX.
- ✚ Θέμα: ‘Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση’, έτος 2006
- ✚ Θέμα: ‘Νέες προοπτικές για την σταθεροποίηση και τη συνεργασία των Ευρωπαϊκών –Ατλαντικών σχέσεων’ / ‘Η Ελλάδα στο νέο περιβάλλον’, έτος παρακολούθησης 2006
- ✚ Σεμινάριο του κ. Δημόπουλου, καθηγητή του Ο.Π.Α., με θέμα την ‘Ευρωπαϊκή Οικονομική ολοκλήρωση και πολιτική’
- ✚ Θέμα: ‘Κοινωνικές Εξελίξεις σε Ελλάδα και Ευρώπη’, έτος 2007.
- ✚ Θέμα: “Ιδεολογικά ρεύματα και τάσεις διανοήσης στη σύγχρονη Ελλάδα”, έτος 2008
- ✚ Θέμα: “Ετερότητα και Κοινωνία”, έτος παρακολούθησης: 2008.
- ✚ Θέμα: “Human Resources’ Management”, Clarus Advisory Services, έτος παρακολούθησης το 2009.

Άλλες Δραστηριότητες

Επιδίδομαι επί σειρά ετών σε διάφορες αθλητικές δραστηριότητες (μπάσκετ, ποδόσφαιρο, ιστιοπλοΐα) σε ερασιτεχνικό επίπεδο και με ευχαριστεί να παρακολουθώ θεατρικά και κινηματογραφικά έργα και να διαβάζω λογοτεχνία και ειδησεογραφία.